

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

ANTISEMITSKÁ POLITIKA REŽIMU VICHY
- PŘÍČINY, VÝVOJ A DŮSLEDKY

Autor: Kateřina Miklošová

Vedoucí práce: PhDr. Michel Perottino

Dokončení: květen 2006

Poděkování:

Mnohokrát děkuji za poskytnutí cenných rad PhDr. Michel Perottinovi a PhDr. Vítu Smetanovi.

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci zpracovala samostatně a veškeré
prameny a literaturu uvádím v seznamu.

V Praze dne.....

.....

podpis

Obsah

Úvod do tématu a jeho zdůvodnění	str. 3
Rozbor a zhodnocení použité literatury	str. 6
1. Kořeny antisemitské politiky režimu Vichy	str. 8
1.1. Antisemitismus konce 19. století	str. 9
1.1.1 Action Française	str. 10
1.2. První světová válka a období 20. lét 20. století	str. 12
1.3. Bouřlivá 30. léta	str. 13
1.4. Základ antisemitské politiky režimu Vichy	str. 18
1.4.1 Porážka z června 1940	str. 19
1.4.2 Národní revoluce	str. 20
1.4.3 Antisemitismus na politické scéně režimu Vichy	str. 21
2. Antisemitská politika režimu Vichy	str. 24
2.1. Diskriminační normy přijaté třetí francouzskou republikou ve 30. letech.	str. 24
2.2. Antisemitská politika Vichy	str. 27
2.2.1 Vichy a antisemitská legislativa	str. 27
2.2.2 Srovnání postupu Vichy a nacistů	str. 30
2.2.3 Nově zřízené instituce pro koordinaci antisemitské politiky	str. 32
2.2.4 Arizace	str. 34
3. Důsledky antisemitské politiky režimu Vichy	str. 39
3.1. Přelomový rok 1942	str. 39
3.2. Tři reálné důsledky antisemitské politiky režimu Vichy	str. 41
3.2.1 Hromadná zatýkání	str. 41
3.2.2 Internace	str. 43

3.2.3 Deportace do neznámé destinace	str. 47
3.3. Francouzsko-německá spolupráce v oblasti antisemitské politiky	str. 49
Závěr	str. 52
Summary	str. 55
Abecední seznam použité literatury	str. 5

Úvod do tématu a jeho zdůvodnění

Tématem mé bakalářské práce je antisemitská politika režimu Vichy a zvolila jsem si jej proto, že právě rasově diskriminační politika uplatňovaná režimem Vichy za druhé světové války byla dlouho po tomto konfliktu ve Francii zapovězeným tématem a dodnes je pro Francii velice bolestné vyrovnat se s dílem odpovědnosti, který prokazatelně nese za smrt tisíců nevinných Židů. Dokazuje to i fakt, že francouzský prezident François Mitterrand až 4. února roku 1993 vyhlásil 16. červenec významným vzpomínkovým dnem na „rasistické a antisemitské perzekuce spáchané za vlády tak řečeného Francouzského státu v letech 1940 – 1944.“¹ Tento den bylo v roce 1942 ve Francii najednou zatčeno nejvíce Židů. Další odsouzení francouzského podílu na holocaustu vyslovil francouzský prezident Jacques Chirac v letech 1995 až 1997, kdy pronesl několik projevů, ve kterých označil spolupráci režimu Vichy s nacisty za „mravní selhání“ a omluvil se za tyto „temné okamžiky“ francouzských dějin.²

Cílem mé bakalářské práce je podat čtenáři ucelený obraz o antisemitské politice režimu Vichy. Budu zkoumat její základ, legislativní vývoj a reálné důsledky, z nichž nejvíce viditelné byly v první řadě hromadná zatýkání, internace a deportace Židů. Jelikož je téma antisemitské politiky režimu Vichy velmi široké, soustředí se tato bakalářská práce teritoriálně pouze na území severní okupované a jižní svobodné zóny. Italská okupační zóna a francouzská severní Afrika zůstaly mimo její tématický záběr i proto, že postup Vichy a nacistů vůči Židům je v určitých směrech podobný, avšak italský postoj k Židům s jejich zcela kontrastoval, neboť sami Italové nevydali nacistům ani jediného z Židů. Na francouzském území v severní Africe sice platily vichistické antisemitské právní normy, ale Židé zde nebyli obětí hromadných zatýkání ani deportací. Ve své bakalářské práci, jejíž celý název zní Antisemitská politika režimu Vichy – příčiny, vývoj a důsledky, budu sledovat pouze diskriminační politiku režimu

¹ Poznanski, R., *Les Juifs en France pendant la Seconde Guerre mondiale*, nakl. Hachette Littératures, Barcelona, 2005, str. 582 „...persécutions racistes et antisémites commises sous l'autorité de fait dite "gouvernement de l'Etat français (1940-1944)"....“

² Curtis, M., *Verdikt nad Vichy*, nakl. BB/art, Brno 2004, str. 13

Vichy, která úzce souvisela s nacistickým postupem vůči Židům v okupované zóně.

Hlavním cílem mé práce je, jak už bylo řečeno, podat ucelený obraz o antisemitské politice režimu Vichy, proto odpověď na otázky, které jsem si na začátku položila je jen vodítkem a nikoliv prvotním záměrem mé bakalářské práce.

- Které důvody vedly režim Vichy k zavedení antisemitské politiky a na jakých ideologických základech stála?
- Byla antisemitská politika důsledkem získání moci minoritní skupiny, která zastávala antižidovský postoj?
- Co sledoval režim Vichy přijímáním vlastních diskriminačních legislativních opatření?
- Lze srovnat diskriminační normy, které režim Vichy zaváděl, s antisemitskými opatřeními přijímanými nacisty v severní okupované zóně nebo režim Vichy v této oblasti postoupil dále?
- K čemu vedla antisemitská politika Vichy? Jaký význam měla „nezávislá“ vichistická antisemitská politika pro nacistický plán konečného řešení židovské otázky ve Francii?

Pro svou bakalářskou práci jsem zvolila kombinaci chronologického a tématického postupu, protože si myslím, že antisemitskou politiku Vichy lze vidět ve třech základních rovinách, které spolu úzce souvisí. Každá z nich však měla svůj chronologický vývoj. Lze je shrnout do těchto tří bodů:

- 1) Příčiny vzniku antisemitské politiky Vichy a základy, na kterých stála.
- 2) Vývoj a charakteristika diskriminační politiky od posledního desetiletí před válkou po období vlády režimu Vichy včetně.
- 3) Reálné důsledky antisemitské politiky režimu Vichy.

První kapitola této bakalářské práce zkoumá působení různých vlivů, které vedly k nástupu antisemitské politiky ve Vichy. Zavedení diskriminační politiky

je možné vnímat jako důsledek působení celé řady faktorů, ať už politického charakteru – antisemitismus požíval ve francouzském veřejném životě ne nevýznamného postavení již od konce 19. století, či ekonomicko-sociálního rázu – světová hospodářská krize vedla k sociálnímu neklidu a všeobecné radikalizaci nejen ve Francii. Značný vliv na příklon režimu Vichy k bezesvornosti a pochybnosti rasistické politiky měla i frustrace z porážky v červnu 1940. Bylo by však chybou považovat nástup francouzské antisemitské politiky jako důsledek pouze jediného ze zmíněných faktorů, je nutné mezi nimi vidět širší souvislosti.

Druhá kapitola se zabývá legislativním vývojem antisemitské politiky. Právní základy antisemitské politiky Vichy položily již vlády třetí francouzské republiky ve 30. letech minulého století. Ovšem rasově diskriminační zákony v pravém slova smyslu zavedl až režim Vichy – je nezbytné rozlišit okolnosti, které vedly k přijetí a uplatňování diskriminačních norem v těchto obdobích. Legitimizovaná antižidovská politika režimu Vichy měla, na rozdíl od předválečné Francie, i svou řádnou institucionální oporu.

Je nasnadě, že antisemitská legislativa Vichy nezůstala pouze nepraktikovanými opatřeními, ale měla samozřejmě i své reálné důsledky a právě těm je věnována kapitola třetí. Tato poslední část se již příliš nezabývá obdobím 30. let, jelikož antisemitské represe „v pravém slova smyslu“ přišly až s režimem Vichy a gradovaly v letech 1942-1944, kdy se zatýkání stává hromadným, internování masovějším a začínají deportace Židů do vyhlazovacích táborů na východě.

Rozbor a zhodnocení použité literatury

Kniha autorů Michaëla R. Marruse a Roberta O. Paxtona *Vichy et les Juifs*³ se pro mou práci stala nejdůležitějším zdrojem informací. Právě tato kniha dvou zámořských historiků rozvířila v 70. letech minulého století debatu o, do té doby spícím, tématu antisemitské politiky za režimu Vichy. Dodnes slouží jako podklad mnoha dalších knih, jež vycházejí na toto téma po celém světě a její význam dokládá i to, že všechny ostatní knihy, které jsem použila při psaní této práce, z ní často citují nebo na ni odkazují. Zabývá se všemi tématy, které s antižidovskou politikou souvisí - ať už jde o postoj veřejného mínění k této politice či o útek Židů před vichistickou perzekucí za hranice Francie. Kniha zkoumá antisemitskou politiku Vichy v širších souvislostech a ve více rovinách a nebylo možné je všechny do bakalářské práce, která má omezený rozsah, zahrnout.

Na rozdíl od knihy André Kaspiho *Les Juifs pendant l'Occupation*⁴ neobsahuje výše zmíněná publikace část, která by se alespoň ve zkratce věnovala historii Židů ve Francii. Toto je kladem práce André Kaspiho, neboť kniha umožňuje získat základní přehled a znalost o postavení Židů ve francouzské společnosti. Kaspiho kniha je přehledně tématicky členěná a obsahuje řadu citací očitých svědků hromadných zatýkání či internací. Tyto autentické pasáže mi pomohly lépe porozumět těmto hrůzám. Lze jen stěží uvěřit, že se děly ve Francii. Zvláště části kapitol, které se věnovaly internaci židovských dětí, jsou velmi působivé.

Obsáhlá práce historičky Renée Poznanski *Les Juifs en France pendant la Seconde Guerre mondiale*⁵ se zabývá hlavně situací Židů ve francouzské společnosti. Velmi se věnuje změnám, se kterými se museli Židé vyrovnat po zavedení antisemitské legislativy. Zabývá se spíše postoji židovské a nežidovské komunity k přijatým právním normám, než samotné oficiální antisemitské politice a jejímu vývoji, proto pro mě byla zdrojem sekundárních informací. Obsahuje také bezpočet přímých svědectví židovských pamětníků režimu Vichy.

³ Marrus, Michaël, R., Paxton, Robert, O., *Vichy et les Juifs*, nakl. Calmann-Lévy, Paříž 1981

⁴ Kaspi, André, *Les Juifs pendant l'Occupation*, nakl. Seuil, Paříž, 1997

⁵ Poznanski, Renée., *Les Juifs en France pendant la Seconde Guerre mondiale*, nakl. Hachette Litteratures, Paříž, 2005

Práce historika Michaela Curtise *Verdikt nad Vichy*⁶ je jedinou knihou přeloženou do češtiny, která se zabývá režimem Vichy. Její významnou část tvoří právě vztah Vichy a Židů. Michaelu Curtisovi se v ní zdařilo velmi dobře charakterizovat vichistický režim jako takový, spolu s jeho představiteli a proměnami, jimiž v průběhu své existence procházel včetně jeho „posmrtného“ života. Jedním jeho projevem bylo například první obvinění francouzského občana ze spáchání zločinu proti lidskosti. Ovšem chybou této práce je, že věnuje dle mého názoru málo pozornosti období 30. let 20. století, které zásadně ovlivnilo režim Vichy. Dále pak z jeho kapitoly věnující se historii antisemitismu ve Francii může čtenář získat mylný dojem, že většina Francouzů sdílela antisemitský názor, což je velmi zavádějící.

V první kapitole své bakalářské práce jsem mnoho informací získala z práce Michela Winocka a kolektivu autorů - *Historie extrémní pravice ve Francii*.⁷ Tato publikace mi poskytla cenné informace o francouzské extrémní pravici a o tématech, jež prosazovala i o jejím vlivu na francouzskou společnost. Kniha *La France des camps*⁸ od francouzského autora Denis Peschanski mi poskytla podrobné informace o francouzských internačních táborech. Tato práce se věnuje internačnímu procesu jako takovému a každou skupinu, které se internování týkalo, charakterizuje zvlášť a vykresluje tak celkový obraz internace vichistickým režimem ve svobodné zóně a nacisty v severní zóně.

⁶ Curtis, Michael, *Verdikt nad Vichy*, nakl. BB/art, Praha, 2004

⁷ Winock, Michel a kol., *Historie extrémní pravice ve Francii*, nakl. Academia, Praha, 1998

⁸ Peschanski, Denis, *La France des camps*, nakl. Gallimard, Mayenne, 2002

Kořeny antisemitské politiky režimu Vichy

Pokud zkoumáme antisemitismus jako takový, je nezbytné na začátku zdůraznit, že antisemitská ideologie musí být vždy vnímána v širším kontextu rasové nenávisti – xenofobie. Jestliže je společnost schopná nenávidět jednu jakkoliv odlišnou skupinu obyvatel například právě Židy, je téměř jisté, že své nenávistné projevy rozšíří i na ostatní jakýmkoliv způsobem odlišné skupiny obyvatel. Existují dva hlavní typy antisemitismu: náboženský a rasový. Náboženský má své kořeny v křesťanské ideologii, která viní Židy ze smrti Ježíše Krista. Jeho historie je velmi dlouhá a sahá až k samotným kořenům křesťanské civilizace. Naopak rasový antisemitismus spatřil světlo světa až v polovině 19. století ve Francii ve vědeckých pracích Josepha Arthura Gobineau. Ten rozvinul teorii o rasách, z nichž některé byly dle něj nadřazené ostatním. Právě tento rasový antisemitismus, po tom co jej začlenil do svého programu německý národní socialismus v čele s Adolfem Hitlerem, se ukázal být nejnebezpečnějším, neboť jeho následkem byl holocaust.

Ve Francii, stejně jako v ostatních zemích, byl antisemitismus přítomen po celý běh jejích moderních dějin. Pouze se měnila intenzita s jakou se projevoval. Před ekonomickou krizí 80. let 19. století byla jeho hlasatelem francouzská levice. Mezi průkopníky francouzského socialismu jej vyznával například Proudhon nebo Fourier. Nejvýznamnější šířitel antisemitismu ve Francii na konci 19. století Edouard Drumont ho však povýšil na téma, kterého se chopila i pravice. Levicový antikapitalismus Drumont spojil s novými obavami pravice, jež se týkaly morálního a materiálního úpadku Francie.⁹ Dreyfusova aféra pak byla momentem, kdy se právě téma antisemitismu stalo pro francouzskou extrémní pravici, vyznávající francouzský nacionalismus, nejvýznamnější. Naopak 20. léta 20. století se nesla ve znamení prosperity a v atmosféře tolerance. To vytvořilo příznivé společenské klima pro přijetí nových imigrantů. Konec tohoto imigrantům nakloněného období přinesla hospodářská krize, ještě zhoršená přílivem uprchlíků, a také stále více napjatou mezinárodní situací, která vyústila

⁹ Marrus, Michaël, R., Paxton, Robert, O., *Vichy et les Juifs*, str. 51

až ve druhou světovou válku a nastolení režimu Vichy ve Francii, který začal svou antisemitskou politiku bez nátlaku ze strany nacistů.¹⁰

Antisemitismus konce 19. století

Třetí francouzská republika byla během své existence zmítána celou řadou skandálů a afér, které nepřispívaly k její stabilitě. Každá aféra – ať byla jakéhokoliv charakteru – otřásla důvěrou občanů v parlamentní režim a tím přiváděla do řad jeho odpůrců stále nové sympatizanty. Na konci 19. století patřila mezi nejradikálnější kritiky třetí francouzské republiky extrémní pravice. Ta nebyla reprezentována politickými stranami v pravém slova smyslu, neboť pravicoví extremisté nezakládali politické strany ale tzv. ligy. Již před začátkem Dreyfusovy aféry vznikly ligy jako: Národní jednota, Francouzská antisemitská liga, Vlastenecká liga, které si kladly za cíl obranu francouzských národních hodnot proti vnitřnímu nepříteli – zejména Židům. Už tehdy ligy usilovaly o vyloučení Židů z francouzského veřejného života – postoj pravicových lig dokládá mimo jiné i jejich slogan „Francie Francouzům“, který Vichy později přejalo.¹¹ Na tento názor lig navázal režim Vichy, když zbavil Židy antižidovskými opatřeními možnosti zastávat veřejné funkce.¹²

Dreyfusova aféra¹³ je přelomovou událostí, kdy se antisemitismus poprvé výrazně projevil v široké veřejnosti a stal se na přelomu 19. a 20. století každodenním předmětem debat velké části francouzských občanů. Tato aféra doslova rozdělila francouzskou společnost na dva nesmiřitelné tábory: dreyfusovce – obránce parlamentarismu (např. E. Zola) a antidreyfusovce – kritiky parlamentarismu (např. Charles Maurras, Jules Guerin). Důsledkem této aféry byl nejen vznik Action Française - budoucího francouzského nejvýznamnějšího extrémně pravicového hnutí - ale i organizací, které se postavily na stranu Židů jako například Francouzská liga na ochranu

¹⁰ Paxton, Robert, O., *La France de Vichy 1940 - 1944*, nakl. Seuil, Paříž, 1974, str. 186

¹¹ Winnock, M. a kol., *Historie extrémní pravice ve Francii*, str. 59

¹² viz druhá kapitola bakalářské práce

¹³ Kapitán francouzské armády židovského původu Alfred Dreyfus byl obviněn (1894) a následně odsouzen za zločin velezrady, který nespáchal. Po tom, co se přiznal pravý viník major Ferdinand Walsin-Esterhazy v roce 1899, byl Dreyfus omilostněn a později znovu přijat do armády.

lidských a občanských práv.¹⁴ Extrémně pravicové ligy však měly lépe organizovanou členskou základnu a snad v každém větším městě fungovala kancelář jedné z nich. Velmi čile mezi sebou spolupracovaly, a proto byly antisemitské listy jako např. *L'Ami du peuple*, *La Libre Parole*, *Je suis partout* nebo *Gringoire* čteny po celé Francii. Do nich přispívali nejvýznamnější teoretici antisemitismu ve Francii, jako byl Edouard Drumont, Charles Maurras nebo Jules Guerin. Antisemitské projevy se neomezovaly pouze na francouzská města a organizace extrémní pravice, ale i na venkově se v době Dreyfusovy aféry pořádaly četné antižidovské demonstrace. Také katolická církev - vzhledem ke svému tradičnímu náboženskému antisemitismu - často sympatizovala s extrémní pravíci, protože právě ta hájila její postavení a vliv ve francouzské společnosti. Nebylo nikterak neobvyklé, že se katoličtí duchovní účastnili demonstrací a shromáždění pod patronací extrémní pravice, na kterých se podněcovala rasová nesnášenlivost.¹⁵ Přestože se antisemitismus více veřejně projevoval, zůstal součástí „obecné“ rasové nesnášenlivosti. Nedá se říci, že by se francouzská společnost většinově ztotožňovala s antisemitskými idejemi. Jak píše R. Aron „hlavně po Dreyfusově aféře antisemitismus inspirovaný nacionalismem silně zakořenil v úzkém okruhu extrémní pravice, avšak nikdy nezasáhl (ve Francii) celou společnost.“¹⁶

Action Française

Nejvýznamnější extrémně pravicové hnutí Action Française bylo založeno v roce 1898 v reakci na Dreyfusovu aféru a postupně se stalo sjednocující silou francouzské extrémní pravice. Na počátku 20. století ligy oslabily volební neúspěchy. Na rozdíl od nich se Action Française voleb nezúčastňovala, protože neměla důvěru v zastupitelský politický systém třetí republiky.

¹⁴ Winnock, M. a kol., *Historie extrémní pravice ve Francii*, str. 68

¹⁵ Ibid., str. 73

¹⁶ Aron, Robert, *Histoire de Vichy I.*, nakl. Arthème Fayard, Paříž, 1954, str. 312 „Un antisemitisme d'inspiration nationaliste avait surtout depuis l'affaire Dreyfus, des racines très profondes dans des circles restreint d'extrême droit sans avoir jamais atteint le reste de la population.“

Action Française se pod vedením Charlese Maurrasa stala hnutím nejen nacionálním a extrémně pravicovým ale i xenofobním a antisemitským. Jak píše M. Winock, antisemitismus podle Maurrasa „umožňuje spojení katolíků, buržoazie, jež padla za oběť konkurenci, a dělníků, kteří jsou obětí kapitálu: je to vektor nenahraditelné mezitřídní fronty a tudíž sjednocující faktor“¹⁷ – tedy sjednocující faktor francouzského nacionalismu. Maurras velmi kritizoval parlamentní demokracii, neboť ji považoval za příliš slabou a neschopnou vypořádat se s problémy, s nimiž se francouzská společnost potýkala. Z tohoto důvodu měl ve svých názorech blízko k francouzským royalistům, kteří také požadovali změnu politického systému. Vznik republiky dle Maurrasa umožnilo spiknutí čtyř stavů: protestantů, Židů, svobodných zednářů a „přivandrovalců“.¹⁸ Maurras se stal - podle mého názoru - nejvýznamnějším ideologem francouzské extrémní pravice první poloviny 20. století. Na jeho tezích stavěl i režim Vichy, neboť program Národní revoluce, který vláda Vichy zformulovala, čerpal i z maurrasismu právě třeba ve snaze „očistit“ francouzskou společnost od škodlivých elementů, za něž považoval například Židy nebo svobodné zednáře. Prvními diskriminačními opatřeními, jako byl zákon ze 17. července 1940 nebo první Židovský statut ze 3. října 1940, který byl vůbec první normou v historii vymezující pojem rasa ve francouzském právním řádu, zakázal režim Vichy těmto „nepřátelským“ skupinám vykonávat veřejné funkce.¹⁹ M. Winock dále píše, že právě „ve všech těchto opatřeních byl cítit vliv Francouzské akce, stejně jako v nahrazení Maurrasem nenáviděného hesla "Rovnost, Volnost, Bratrství" sloganem "Práce, Rodina, Vlast".“ Pro Maurrasa byl ostatně nástup režimu Vichy „božským překvapením“, neboť nedoufal v tak rychlý pád třetí francouzské republiky.²⁰

¹⁷ Winock, M. a kol., *Historie extrémní pravice ve Francii*, str. 83

¹⁸ *Ibid.*, str. 84

¹⁹ viz druhá kapitola bakalářské práce

²⁰ Winock, M. a kol., *Historie extrémní pravice ve Francii*, str. 94 - 95

První světová válka a období 20. let 20. století

V průběhu první světové války se ve Francii zvedla vlna vlastenectví a nacionalismu. V tomto období se terčem extremistické propagandy stalo všechno a každý, kdo měl germánský původ a samozřejmě i ti, co podrývali bojovou morálku - pacifisté.²¹ Francouzská národní obroda přispěla k tomu, že se Action Française se svým nacionalistickým programem stala velmi populárním národním hnutím. To ji vedlo k tomu, že se po skončení válečného konfliktu v roce 1919 dokonce poprvé zúčastnila parlamentních voleb. Avšak během 20. let počet jejích příznivců klesal i proto, že ji Vatikán odsoudil za využívání církve k prosazení vlastních záměrů.²² Dalším důvodem její postupné marginalizace byla mylná předpověď Charlese Maurrasa, který předpokládal, že v tak těžké zkoušce, jakou jistě první světová válka pro parlamentní režim i pro Francii samotnou byla, republika neobstojí. Stal se pravý opak a třetí francouzská republika vyšla z prvního světového konfliktu posílena. Ve 20. letech vznikala nová pravicová uskupení např. hnutí *Faisceau* či *Jeunesses patriote*. Nejvýznamnějším z nich se ve 30. letech stala organizace Croix de Feu (Ohňové kříže). Action Française začala být pro „mladé“ radikální organizace již příliš umírněným hnutím, a proto tato nově vzniklá uskupení hledala inspiraci u fašistické Itálie. Ve francouzské společnosti však nezískaly výraznější podporu, neboť desetiletí po první světové válce se ve Francii neneslo ve znamení nenávisti ať už politické či rasistické. Nový vzestup extrémní pravice a s tím i antisemitismu přinesla až 30. léta 20. století.

Úspěch v první světové válce oslabil vliv antisemitismu ve francouzské společnosti. Za Francii bojovali a umírali francouzští i zahraniční Židé. Během války sloužilo v armádních jednotkách na 40 000 domácích Židů, z nichž padlo 7 500 a také 12 000 Židů zahraničního původu jejichž ztráty čítaly kolem 2 000 mužů.²³

Prožité válečné útrapy a velké ztráty na životech velmi poznamenaly francouzskou společnost. Francie nesla hlavní tíhu bojů v západní Evropě a její

²¹ Winock, M. a kol., *Historie extrémní pravice ve Francii*, str. 88

²² Ibid., str. 92

²³ Curtis, M., *Verdikt nad Vichy*, str. 43

podíl na vítězství byl opravdu významný. Musela za něj však zaplatit až příliš vysokou cenu, protože na bojištích západní fronty nalezlo smrt 1,4 milionu Francouzů, což bylo více jak 10% ekonomicky aktivního obyvatelstva.²⁴

Francie procházela ve 20. letech obdobím rekonstrukce a hospodářské expanze. Vzhledem k rychle se rozvíjícímu hospodářství se francouzskému pracovnímu trhu nedostávalo pracovních sil, proto francouzská vláda bezvýhradně podporovala imigraci. Velké množství lidí, kteří hledali práci, přicházelo hlavně z Itálie a Polska.²⁵ S jejich příchodem souvisela i otázka naturalizace – jinak řečeno získání francouzského občanství. Příznivou imigrační politiku v tomto ohledu podpořil zákon přijatý v srpnu roku 1927. Ten měl přímý vliv na velké zvýšení počtu naturalizovaných cizinců, neboť snížil délku nepřetržitého pobytu nutnou pro získání francouzského občanství z deseti let na tři roky.²⁶ Tato liberalizující právní norma představuje symbolický vrchol období tolerance a rasové snášenlivosti, který 20. léta představují a tím silně kontrastují s obdobím let třicátých.

Bouřlivá 30. léta

Antisemitismus ve Francii 30. let musíme vnímat jak ve vnitropolitickém tak v zahraničněpolitickém kontextu.. Hospodářská krize se ve Francii projevila se zpožděním. Stejně jako v ostatních státech se zde nezaměstnanost za krátký časový úsek několikanásobně zvýšila. Dle údajů G. Dubyho stoupla během jednoho roku ze 40 000 (1931) na 250 000 (1932).²⁷ Snaha vyřešit hospodářské problémy velmi ovlivnila francouzský postoj k uprchlické otázce, která se v té samé době stávala stále více akutní. Po nástupu Hitlera k moci v roce 1933 do Francie přišla první vlna lidí, jež se cítili nacismem ohroženi. S nimi však ještě francouzská vláda sympatizovala a snažila se jim jejich vstup do Francie usnadnit například zvýšenou distribucí víz. Tento zpočátku kladný vztah k uprchlíkům lze vysvětlit tím, že v první polovině 30. let ještě nedominoval francouzské

²⁴ Duby, Georges, *Dějiny Francie od počátků po současnost*, nakl. Karolinum, Praha, 2003, str. 628

²⁵ Ibid., str. 640

²⁶ Peschanski, Denis, *La France des camps*, str. 28

²⁷ Duby, G., *Dějiny Francie od počátků po současnost*, str. 645

zahraníční politice *appeasement* a francouzská vláda svým postupem usilovala o dosažení diplomatického vítězství nad Německem.²⁸

V následujících dvou letech na francouzské politické scéně převažovala snaha o řešení hospodářských problémů a vzhledem k tomu, že populární bylo svalovat vinu za špatnou ekonomickou situaci na ve Francii přítomné cizince, jichž zde žilo kolem tří milionů,²⁹ se vláda snažila, aby tito lidé méně konkurovali Francouzům na trhu práce.³⁰ Velký vliv na veřejné mínění i na vládní postup měly jednotlivé lobbyistické skupiny, které vyvíjely nátlak na vládu, aby přijímala protekcionistická opatření, jež by je zbavila konkurence.³¹ Francouzská buržoazie, která podporovala, nebo často i iniciovala, tyto ochrannářské snahy, se cítila být ohrožena hlavně přicházejícími Židy, kteří většinou pocházeli ze stejných společenských vrstev a mohli se tudíž stát jejich soupeři. Lidé svobodných zaměstnání, obchodníci a řemeslníci tudíž podporovali projekt selektivní imigrace. Ta měla spočívat v přijímání lidí z venkova pocházejících ze sousedních francouzských států (kromě Německa), protože pro výše jmenované tito imigranti nepředstavovali výraznější konkurenční hrozbu. Kdyby byla v této podobě selektivní imigrace přijata, Židům ohrožených nacismem by byl fakticky znemožněn vstup na francouzské území.

Na konci 30. let zaznamenáváme ve francouzském postoji vůči uprchlíkům dvě protichůdné tendence. Na jedné straně stála snaha vyřešit situaci půl milionu španělských uprchlíků a na straně druhé – vzhledem ke vzrůstající nacistické hrozbě - úsilí o navýšení početního stavu francouzské armády. Přítomnost poražených španělských republikánů v posledních předválečných letech nebyla francouzskými pravicovými vládami vítána, protože odpůrci generála Franca většinou sympatizovali s levicí a v té době francouzská pravice považovala za největší hrozbu pro Francii právě možný nástup komunismu k moci. Většina těchto španělských válečných veteránů byla internována, protože Francie již nebyla schopná řešit jejich situaci jinak. V březnu 1939 po zaboru

²⁸ Caron, Vicki, The antisemitic revival in France in the 1930s: The Socioeconomic Dimension Reconsidered, *The Journal of Modern History*, >Vol. 70, No. 1 (Mar., 1998), pp. 24-73, p. 29

²⁹ Ibid., p. 31

³⁰ viz druhá kapitola

³¹ Například francouzská Hospodářská a obchodní komora chtěla aby tzv. *cartes des commerçants* byly vydávány pouze francouzským občanům. Svaz lékařů v roce 1933 prosadil, že lékařskou praxi mohly vykonávat pouze francouzští občané.

zbytku Československa, kdy se naplno projevila naivita západních mocností, že s uzavřením Mnichovské dohody byl Hitlerův hlad po nových územích nasycen, se pozvolna rozplývala iluze o vše řešící politice *appeasementu*. Francouzská vláda začala usnadňovat imigraci všem, kteří mohli nějak prospět jejím zbrojnímu průmyslu, a dále umožňovala snadnější získání francouzského občanství těm, jež byli ochotni absolvovat jakoukoliv formu vojenské služby, aby byl tímto způsobem navýšen početní stav francouzských ozbrojených složek.³²

Francouzská extrémní pravice vstoupila do posledního desetiletí před druhou světovou válkou rozdrobená. Hnutí Croix de Feu (Ohňové kříže) nevyužilo příležitost ke svržení parlamentního režimu, jakou se zdála být demonstrace v únoru 1934, která následovala po špatně řešeném politickém skandálu kolem aféry Stavisky a snaze vlády o její ututlání.³³ Citelnou ránu extrémní pravici pak zasadila vláda Lidové fronty. Tuto levicovou vládu sestavil předseda francouzské socialistické strany Léon Blum jako první francouzský premiér židovského původu. Ozvěny španělské občanské války, která začala právě po vítězství levice v tamních volbách, se projevily i na francouzské politické scéně. Ve Francii posílily obavy z možného nástupu komunismu oslavné dělnické stávky, které probíhaly po ustavení levicové vlády několik týdnů po celé Francii. Francouzská buržoazie, v jejíž kruzích měla extrémní pravice mnoho sympatizantů, spolu s některými francouzskými deníky útočila na tuto pro dělnickou francouzskou vládu a varovala před situací, která by dle jejich názoru mohla vyústit až v nastolení komunismu. Velice četné byly slovní útoky na osobu Léona Bluma. Charles Maurras byl dokonce odsouzen za podněcování k atentátu na premiéra Bluma, který proběhl 13. února 1936.³⁴ Důvodem pro tyto odsouzeníhodné protestní projevy se stal právě Blumův židovský původ. Jak píše Michaël R. Marrus a Robert O. Paxton: „Pro opozici vůči Lidové frontě byl antisemitismus důležitým katalyzátorem (jejich odporu).“³⁵ V důsledku toho

³² Caron, V., The antisemitic revival in France in the 1930s: The Socioeconomic Dimension Reconsidered, *The Journal of Modern History* >Vol. 70, No. 1 (Mar., 1998), pp. 24-73, p. 62-63

³³ Francouzský obchodník židovského původu Serge Alexandre Stavisky zpronevěřil několik desítek milionů franků. Na jeho aktivitách se podílelo i několik politiků, kteří se tak zkompromitovali. Na základě pouličních demonstrací padla Daladierova vláda. Protesty byly v Paříži tak silné, že mohly vyústit až v pád režimu třetí republiky.

³⁴ Curtis, M., *Verdikt nad Vichy*, str. 59

³⁵ Marrus, Michaël, R., Paxton, Robert, O., *Vichy et les Juifs*, str. 64

vláda zakázala extrémně pravicové ligy, které hlásaly heslo „Lepší Hitler než Blum“.³⁶ Dědici lig se poté staly dvě politické strany: Francouzská sociální strana (*Parti social Français* - PsF) a Lidová strana Francie (*Parti populaire français* - PPF). První jmenovaná přímo navázala na hnutí Croix de Feu (Ohňové kříže) a snažila se být pod vedením plukovníka François de La Rocque Séverac sjednocující stranou na francouzské pravici. Právě on je autorem hesla „Travail, Famille, Patrie“, které od něj převzal režim Vichy. Před druhou světovou válkou se PsF změnila v konzervativní pravicovou formaci a veskrze ztratila svou extremistickou povahu.³⁷ Druhou nejvýznamnější nástupnickou stranou pravicových lig byla PPF. Jejím zakladatelem byl Jacques Doriot, který ač původně sympatizoval s komunisty, postavil tuto populistickou stranu na kombinaci dvou inspiračních proudů – krajní revoluční levice a proti parlamentního nacionalismu.³⁸ Tradiční francouzské politické strany posunuly svůj program více doprava, a uspokojily tak potřeby voličů, kteří jim v důsledku toho dávali přednost právě před extrémně pravicovými stranami.³⁹ To bylo příčinou velice nízkých procentuálních zisků PsF i PPF ve volbách ve druhé polovině 30. let.⁴⁰

Pro některé skupiny francouzských obyvatel představovali Židé nežádoucí element, neboť v nich viděly možné „lupiče“ zaměstnání. Tyto obavy však byly neopodstatněné, jelikož Francie přijala v letech 1933-39 pouze asi 55 000 Židů všech národností. Dále byla poměrně rozšířená teze o škodlivém působení cizinců (mezi nimi i Židů) na „čistotu“ francouzské kultury. Už tehdy si Francie snažila hájit svou kulturu proti pozvolnému pronikání například americké kultury na francouzské území.⁴¹ O jakémkoliv ovlivnění francouzského kulturního života cizími elementy ať už v pozitivním nebo dokonce negativním slova smyslu se však nedá vůbec hovořit, protože to mohlo nastat teprve po delším pobytu

³⁶ Curtis, M., *Verdikt nad Vichy*, str. 50

³⁷ Winock, M. a kol., *Historie extrémní pravice ve Francii*, str. 119

³⁸ Ibid. str. 115

³⁹ Caron, V., The antisemitic revival in France in the 1930s: The Socioeconomic Dimension Reconsidered, *The Journal of Modern History*, pp. 24 – 73, p. 69

⁴⁰ Winock, M. a kol., *Historie extrémní pravice ve Francii*, str. 120, V doplňujících parlamentních volbách mezi květnem 1938 a srpnem 1939 získala PPF přibližně 1,5% hlasů a PsF 9,3% hlasů.

⁴¹ Marrus, Michél, R., Paxton, Robert, O., *Vichy et les Juifs*, str. 60

cizinců na francouzském území rozhodně ne během několika let, které zbývaly do začátku druhé světové války.

Hrozba, kterou cítila celá Francie na konci 30. let, byla tou nejzávažnější. Napjatá mezinárodní situace vyvolávala obavy z nového válečného konfliktu. Utrpení zažité v období první světové války bylo stále čerstvě v paměti všech Francouzů, proto měla vládní politika *appeasementu* velkou podporu. Touha udržet mír za téměř jakoukoliv cenu byla nejdůležitějším hybatelem na francouzské politické scéně. Jako blesk z čistého nebe tudíž zapůsobila vražda německého diplomata Ernsta vom Ratha v Paříži mladíkem židovského původu Herschelem Grynszpanem, který chtěl svým činem upozornit na odesílání německých Židů bez jakýchkoliv prostředků do Polska.⁴² V Německu se následkem tohoto atentátu odehrála z 10. na 11. listopadu 1938 tzv. Křišťálová noc, kdy nacisté zahájili „hon“ na Židy. Po celém Německu (a nejen tam) se vypalovaly synagogy, rozbíjely a drancovaly židovské obchody a často se i sami Židé stali oběťmi násilí. Francouzští vládní představitelé se obávali, aby se diplomatické vztahy mezi Německem a Francií v jejím důsledku nezhoršily, a proto francouzská vláda téměř okamžitě po zoufalém činu Grynszpana vyjádřila Německu své sympatie a odsoudila jeho čin. Francouzští političtí představitelé si nemohli dovolit pohrbit ducha dohody a vyjednávání, který byl problematicky nastolen v září 1938 na Mnichovské konferenci. Dá se říci, že vláda zaujala obojaký postoj. Sice odsoudila násilí s antisemitským podtextem, jež proběhlo v Německu, ale zároveň několik dní poté opět zpřísnila svou imigrační politiku.⁴³ Také většina francouzského tisku označila události Křišťálové noci za zavrženíhodné, nicméně požadovala nová restriktivní opatření, která by omezila příliv uprchlíků na francouzské území. Na francouzské levici i mezi novináři se našli mnozí, kteří toto dvojaké vyjádření jak vlády tak tisku odsoudili, ale jejich hlas nebyl příliš slyšet. Právě v této chvíli nabyla nejvíce na síle teorie o možné válce kvůli uprchlíkům. „Naneštěstí jen málo lidí ve Francii chápalo, že Hitler využíval uprchlické téma (stejně tak jako Československo) k testování limitů

⁴² Marrus, Michèle, R., Paxton, Robert, O., *Vichy et les Juifs*, str. 45

⁴³ Caron, Vicki., *Prelude to Vichy: France and the Jewish Refugees in the Era of Appeasement*, *Journal of Contemporary History* > Vol. 20, No. 1 (Jan., 1985), pp. 157-176, p. 163

appeasementu,⁴⁴ a proto Francouzská vláda neopustila tuto strategii usmiřování. Francie nechtěla vést žádnou válku, natož kvůli Židům.

1.4 Základ antisemitské politiky režimu Vichy

Důvody vzniku režimu Vichy vidí Jean-Pierre Azéma „v bezprecedentní vojenské katastrofě, trvalém traumatu z porážky, ve ztrátě sociálních a politických opor, ve zmatku politických tříd, v rozdrobení státu“.⁴⁵ Hlavním cílem režimu Vichy bylo znovu zavést „řád“ a zdůraznit kořeny, na nichž Francie spočívala. Byla vyzdvihována „čistota“ Francie a odmítána republikánská politika, která byla příznivá začlenění cizích elementů do francouzské společnosti, což jí pak svým působením, jak tvrdil režim Vichy, uvrhlo do krize, jejíž „důsledky“ se snažil řešit projekt Národní revoluce. Dle představitelů Vichy národ ohrožovali vnitřní nepřátelé: cizinci, Židé, svobodní zednáři a komunisté.⁴⁶ Program Národní revoluce si kladl za cíl „znovuzrození“ francouzského národa a hodnot, na kterých před Velkou francouzskou revolucí spočíval. Diskriminační politika a s ní i antisemitismus se stal jednou z jeho integrálních součástí. Před nástupem režimu Vichy v červnu 1940 propagovala antisemitismus aktivně pouze poměrně omezená skupina extrémně pravicových hnutí a právě režim Vichy jej učinil součástí vládního programu. Antisemitismus se tak poprvé stal „legitimní“ složkou oficiální politiky. Obecně bylo cílem antisemitské politiky Vichy zbavit Židy veškerého politického, kulturního a ekonomického vlivu. Je ale otázkou, nakolik byl tento postup Vichy veden ideologickými motivy, nebo zda měli představitelé režimu Vichy pro zavedení diskriminační politiky jiné důvody.

⁴⁴ Caron, Vicki., *Prelude to Vichy: France and the Jewish Refugees in the Era of Appeasement*, *Journal of Contemporary History* > Vol. 20, No. 1 (Jan., 1985), pp. 157 – 176, p. 168 „Unfortunately, few in France perceived that Hitler was using the refugee issue as a political tool, just as he had used Czechoslovakia, to test the limits of appeasement.“

⁴⁵ Winnock, M. a kol., *Historie extrémní pravice ve Francii*, str. 121

⁴⁶ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 361

1.4.1 Porážka z června 1940

„Francie vstoupila do války bez nadšení, jistě disciplinovaně, ale hlavně s rezignovanou myslí.“⁴⁷ Tato slova Georgese Dubyho dokonale vystihují atmosféru, ve které Francie zahájila válku s hitlerovským Německem. Rychlá porážka francouzské armády z června 1940 měla několik hlavních příčin: chybnou vojenskou strategickou doktrínu (přílišné spoléhání na Maginotovu linii), špatnou bojovou morálku vojáků ovlivněnou reflexí válečných hrůz z let 1914-18, a konečně také pacifistické nálady převládající mezi francouzskými vládními představiteli. Definitivní tečkou za třetí francouzskou republikou pak byla smlouva o příměří s Německem, kterou podepsal francouzský hrdina od Verdunu maršál Henri Philippe Pétain, jenž se významně podílel na německé porážce v první světové válce.

Šok z vojenského neúspěchu dolehl na celou francouzskou společnost. Tento otřes byl ještě zvýrazněn tím, že se v německém zajetí ocitly asi dva miliony francouzských vojáků.⁴⁸ Velké množství francouzských rodin proto muselo znovu snášet odloučení od svých nejbližších. Velmi brzy se k těmto útrapám přidala i starost o hmotné zabezpečení. Lidé řešili jiné elementárnější problémy všedního života a židovským „problémem“ se většinou nezabývali až do roku 1942, kdy začaly deportace.

Kdo za potupnou porážku může? Ptala se francouzská vláda i samotní Francouzi. Režim Vichy byl z části postaven na odmítnutí liberální demokracie, protože v ní viděl strůjce veškerých problémů, se kterými se Francie potýkala. Jeho aktivní propaganda svalovala odpovědnost za tento vojenský neúspěch právě na parlamentní režim, zvláště pak na vládu Lidové fronty. V důsledku toho byli v roce 1942 postaveni před soudní tribunál nejvýznamnější představitelé třetí francouzské republiky 30. let. V tzv. Riomském procesu stanuli na lavici obžalovaných například Léon Blum či Édouard Daladier.⁴⁹ Dále se pak příhodnou skupinou obyvatel, na kterou muži Vichy svalili břemeno viny za porážku, stali Židé a svobodní zednáři, proto pak byli prvními oběťmi diskriminačních opatření

⁴⁷ Duby, G., *Dějiny Francie od počátků po současnost*, str. 652

⁴⁸ Ibid., str. 654

⁴⁹ Ibid., str. 659

režimu Vichy.⁵⁰ Židé spolu s komunisty, cizinci a svobodnými zednáři byli Pétainem souhrně nazýváni „*l'Anti-france*“.⁵¹ Jako takoví dle režimu Vichy tito tzv. Antifrancouzi „škodili“ byť jen svou přítomností francouzské společnosti a „čistotě“ jejích národních hodnot.

1.4.2 Národní revoluce

Hledání viníků červnové porážky použili vládní představitelé režimu Vichy jako záminku pro radikální proměnu francouzské společnosti. Tato změna spočívala na odmítnutí liberalismu třetí francouzské republiky, na částečném návratu k hodnotám předrevoluční Francie a konečně na zavedení nového společenského, ekonomického i administrativního pořádku. Projekt Národní revoluce představil ve svých Projevech k Francouzům (*Paroles aux Français*) maršál Pétain v říjnu 1940 a postupně ho v těchto svých vystoupeních dále upřesňoval.⁵² Stát se měl stát po této přeměně ochráncem národa proti vnějším a vnitřním nepřítelům, kteří byli reprezentováni všemi jedinci „nečistého“ – jinými slovy nefrancouzského - původu nebo vším, co nebylo „čisté“ francouzskou tradicí.⁵³ Zde je jasně vidět inspirace maurrasismem, jelikož ty skupiny, které režim Vichy i Maurras označovali jako „nepřátelské“ vůči Francii, byly totožné. Tradiční heslo francouzské revoluce „Svoboda, Rovnost, Bratrství“ (*Liberté, Egalité, Fraternité*) nahradil režim Vichy sloganem „Práce, Rodina, Vlast“ (*Travail, Famille, Patrie*), které více korespondovalo s programem Národní revoluce. V ekonomické oblasti režim Vichy vyslyšel požadavky francouzské buržoazie z 30. let a zavedl korporativní systém. Napříště tedy francouzský stát do hospodářského života nezasahoval a fungoval samoregulační princip ekonomiky. S tradicionalismem národní revoluce souvisel i velmi propagovaný „návrat k půdě“. Zároveň favorizace zemědělství na úkor průmyslu korespondovala s tím, že v nacisty nově uspořádané Evropě měla Francie zajišťovat potravinové zásobování ostatních průmyslových regionů.⁵⁴

⁵⁰ Duby, G., *Dějiny Francie od počátků po současnost*, str. 658

⁵¹ Peschanski, D., *La France des camps*, str. 165

⁵² Aron, R., *Histoire de Vichy I.*, str. 281

⁵³ *Ibid.*, str. 273

⁵⁴ *Ibid.*, str. 298

Ve společenské rovině byla v oblasti obnovena školství spolupráce s církví. Režim Vichy také kladl důraz na rodinu, jako na základní jednotku společnosti. Národní revoluce předpokládala přeměnu společnosti a její ozdravení, a v důsledku toho pak byly přijímány zákony, které vytvářely nerovné podmínky života pro určité skupiny obyvatel. Národní revoluce jako jediná ze všech francouzských revolucí nemá lidový původ, jelikož ji uskutečňovaly vládní kruhy režimu Vichy.⁵⁵

1.4.3 Antisemitismu na politické scéně režimu Vichy

Lidé zastávající ty nejvyšší vládní funkce za režimu Vichy rozhodně nebyli antisemité takového ražení jako příznivci předválečné extrémní pravice. Přítomnost radikálů s rasistickými názory ve vládě režimu Vichy byla do listopadu 1942, kdy nacisté okupovali i jižní území, spíše výjimkou. Za největšího antisemitu během prvních měsíců existence režimu Vichy, který se stal prvním ministrem spravedlnosti ve vichistické vládě, lze s jistotou označit sympatizanta Action Française Raphaela Aliberta.⁵⁶ Jako autor základní antižidovské normy, za kterou je první Židovský statut označován, byl na počátku jedním z těch, kteří určovali směr antisemitské politiky Vichy.⁵⁷ Sám maršál Pétain nikdy veřejně o Židech ani o svém postoji k nim nehovořil, obklopovalo jej však mnoho vyznavačů Maurrasových idejí, kteří jej ovlivnili právě při formování programu Národní revoluce. Židovské otázce se jako tématu vyhýbal nejen Pétain, ale i oba premiérové režimu Vichy – Pierre Laval a admirál François Darlan.

Významným mužem, který formoval antisemitskou politiku Vichy v jejich začátcích byl, Xavier Vallat. Jako první ředitel Generálního komisariátu pro židovské otázky (Commisariat général aux Questions juives – CGQJ) zdůvodňoval zavedení antižidovských opatření nutností bránit francouzský národní zájem.⁵⁸ Zastával názor, že židovský problém byl způsoben konfliktem mezi francouzskou národní tradicí a židovskou neasimilovatelnou tradicí.

⁵⁵ Aron, R., *Histoire de Vichy I.*, str. 270

⁵⁶ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 41

⁵⁷ viz druhá kapitola bakalářské práce

⁵⁸ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 37

Antisemitismus podle Vallata přinášel výrazný příspěvek národní obnově Francie, právě tím, že francouzskou společnost očišťoval od vnitřního nepřítele - Židů.⁵⁹

Představitelé extrémní pravice zastávali za režimu Vichy (do roku 1942) většinou funkce druhořadého významu. Centrum extrémní pravice se proto během druhé světové války vytvořilo kolem německé ambasády v Paříži a bylo postupem času čím dál tím více závislé na podpoře ze strany okupantů. Tito pravicoví extremisté podporovali bezvýhradnou spolupráci s Němci. Část z nich se po okupaci jižní svobodné zóny v listopadu 1942 dostala k moci a režim Vichy se výrazně radikalizoval.⁶⁰

Vichy se dlouhodobě snažilo vystupovat jako svobodný a na Německu nezávislý stát. K ambicím Vichy také patřilo znovu získat pod svou administrativní kontrolu i severní okupovanou zónu. Vichisté usilovali o to, aby jimi zavedené diskriminační normy platily i v severní zóně.⁶¹ I snaha o nezávislost vichistické politiky byla jedním z důvodů, proč režim Vichy zahájil svůj antisemitský program bez nátlaku z německé strany.

Základy antisemitské politiky režimu Vichy částečně leží jak v období konce 19. století tak i ve 30. letech 20. století. Právě problémy a krize, které probíhaly současně ve 30. letech, byly takového rázu, že se francouzská společnost radikalizovala a, přestože se to ve volebních výsledcích fakticky neprojevovalo, dopřávala mnohem ochotněji sluchu idejím extrémní pravice, jež tvrdily, že za všemi těmito problémy stojí právě Židé. Po tom, co se stal Léon Blum premiérem, byli Židé mnohem více spojováni s levicí obecně a tudíž zároveň i s možnými pokusy o nastolení komunismu. V této době byl právě komunismus považován za větší nebezpečí pro mír než nacismus. Čin Herschela Grynszpana ještě více oslabil postavení Židů ve francouzské společnosti a byl i jednou z příčin toho, že vina za válečný konflikt s Německem byla svalována také na Židy.

⁵⁹ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 130-131

⁶⁰ Winock, M. a kol., *Historie extrémní pravice ve Francii*, str. 132

⁶¹ viz druhá kapitola bakalářské práce

Po nástupu režimu Vichy k moci zahájili jeho političtí představitelé projekt Národní revoluce, který předpokládal „obrození“ Francie ve všech oblastech společenského, ekonomického i politického života. Toto „znovuzrození“ Francie spočívalo i na odstranění Židů a jejich vlivu z francouzské společnosti. Zde je patrný rozdíl mezi antisemitismem Vichy a nacistů. Představitelé režimu Vichy chtěli „pouze“ odstranit Židy z francouzské společnosti, naopak nacisté židovskou rasu jako „podřadnější“ od samého začátku programově odsuzovali k zániku. Režim Vichy se od počátku pokoušel propojit severní okupovanou zónu s jižní alespoň administrativně a i svou iniciativou v oblasti diskriminační politiky se tohoto cíle (ovšem marně) snažil dosáhnout. Dle mého názoru však rozhodujícím faktorem pro zavedení diskriminační politiky za režimu Vichy byla právě Národní revoluce inspirovaná nacionalismem, jehož kořeny leží v období konce 19. století. Dále antisemitská politika Vichy spočívala i na zavržení tradic republiky, která umožnila emancipaci Židů ve Francii, a to dle názoru představitelů režimu Vichy v důsledku například vedlo k tomu, že se zintenzivnila hospodářská soutěž, a tudíž i konkurence pro Francouze v hospodářské oblasti ale i v jiných sférách společnosti byla větší.

2. Antisemitská politika Vichy

Francie jako první ze všech států světa v roce 1789 zrovnoprávnila Židy s ostatními obyvateli a přiznala jim tak občanská práva a svobody. Zároveň se ale stala jedinou zemí, která tuto revoluční zásadu v roce 1940 dobrovolně opustila. Současně také ze států poražených Německem pouze Francie, i přestože měla vlastní „svobodnou“ vládu, začala zcela nezávisle bez přímého nátlaku nacistů zavádět a uplatňovat diskriminační opatření vůči jedné rasově odlišné skupině obyvatelstva. To, jak píše Michael Curtis: „znamenal přerušování dvoustleté tradice rovnosti (občanů) před zákonem.“⁶²

Jak už vyplývá z charakteristiky situace ve Francii ve 30. letech, kterou jsem nastínila v předchozí kapitole, režim třetí republiky musel řešit v desetiletí předcházejícím druhé světové válce několik závažných problémů. Hospodářská krize zvyšovala nezaměstnanost a také příliv cizinců (mezi nimi i Židů) a s tím související uprchlická otázka stupňovaly napětí ve společnosti. Dění ve Francii také ovlivňovala velmi napjatá mezinárodní politická situace. Souhrn těchto faktorů vyústil v přijímání zcela výjimečných opatření, jejichž přítomnost ve francouzském právním řádu nebyla do té doby vůbec myslitelná.

2.1 **Diskriminační normy přijaté třetí francouzskou republikou ve 30. letech**

Pro cizince se stával život ve Francii 30. let postupně těžší a těžší. Po razantním zvýšení nezaměstnanosti na počátku 30. let následovala reakce vlády v podobě zavedení kvót pro cizince vykonávající určité profese.⁶³ Tím dle mého názoru francouzští vládní představitelé jasně naznačili, že imigrace do Francie za novým zaměstnáním - na rozdíl od 20. let - již nebyla žádoucí. Postupně tak francouzská vláda začala měnit svou imigrační politiku a přestávala být zemí s jednou z nejbenevolentnějších azylových politik na světě. S rostoucí nezaměstnaností se objevily žádosti francouzské veřejnosti o další omezení cizí

⁶² Curtis, M., *Verdikt nad Vichy* str., 130

⁶³ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 87

konkurence na francouzském pracovním trhu. Tyto požadavky vyslyšela vláda premiéra Flandina, která přijala v roce 1934 opatření, jež umožňovalo vyhostit každého cizince přítomného na francouzském území, který neměl v pořádku doklady. V důsledku tohoto zákona bylo jen v roce 1935 vyhoštěno na 3 000 lidí.⁶⁴ V témže roce byla pro naturalizované cizince ve Francii stanovena přechodná doba deseti let, než mohli zastávat veřejné funkce.⁶⁵

Ustavení vlády Lidové fronty přineslo v polovině 30. let jisté uvolnění situace cizinců ve Francii. Zákazem extrémně pravicových lig levicová administrativa značně omezila xenofobní a antisemitskou propagandu, kterou tato hnutí šířila ve francouzské společnosti. Vzhledem ke stoupajícímu napětí na mezinárodní politické scéně a v důsledku stále většího počtu přicházejících uprchlíků se cizinci bohužel čím dál tím víc stávali symbolickou „hrozbou zvenčí“ (*menace étrangere*). Ve vládních kruzích se objevily pojmy charakteristické pro režim Vichy jako: očištění (*épuration*), „nechtění“ cizinci (*étrangeres indésirables*), speciální centra (*centres speciaux*).⁶⁶

Období let 1938 a 1939 má pro další vývoj diskriminační politiky velký význam. Rostoucí válečné nebezpečí velmi ovlivnilo charakter přijímané legislativy. Velké množství uprchlíků (mezi nimi i Židů) ze střední a východní Evropy,⁶⁷ kteří byli ohrožováni nejen nacistickými persekucemi, se mohlo stát záminkou pro nacistický útok na Francii.⁶⁸ Jejich přítomnost zde i proto přestala být vítána. Vzhledem k tomu francouzská vláda v listopadu 1938 přijala opatření ztěžující uprchlíkům samotný vstup na francouzské území a nedlouho poté vydala vláda dekret, který umožňoval internaci „nechtěných“ cizinců ve zvláštních centrech. Tak byla poprvé od první světové války zavedena možnost bezdůvodné internace určité skupiny obyvatel.⁶⁹ Dále byl modifikován liberální naturalizační zákon ze srpna 1927. Na základě této úpravy mohlo být již udělené francouzské občanství odebráno, pokud byl dotyčný uznán „nehodným tohoto titulu“.⁷⁰ V roce 1939 Francie zásadně přehodnotila svou politiku vůči uprchlíkům. Příchod mnoha

⁶⁴ Curtis, M., *Verdikt nad Vichy*, str. 87

⁶⁵ Ibid., str. 77

⁶⁶ Marrus M. R. a Paxton R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 90

⁶⁷ Peschanski, D., *La France des camps*, str. 34

⁶⁸ Marrus M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 65

⁶⁹ Peschanski, D., *La France des camps*, str. 30

⁷⁰ Marrus, M.R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 89

odpůrců generála Franka na francouzské území způsobil, že francouzská vláda upustila od administrativních omezení týkajících se pobytu cizinců ve Francii a přistoupila přímo k jejich internaci.⁷¹

Důvodem pro tuto změnu postoje k nově příchozím cizincům byl také začátek druhé světové války, po kterém následovala internace všech osob pocházejících z nepřátelských států. Později dostali prefekti možnost umístit do internačních táborů kohokoliv nehledě na národnost podezřelého z ohrožování národní bezpečnosti. Toto následné oprávnění prefektů nebylo v době války neobvyklé, neboť už i během první světové války byla zavedena stejná opatření vůči občanům Centrálních mocností.⁷²

Avšak i přes přijímané diskriminační normy vláda třetí republiky ještě dokázala čelit silící xenofobii, neboť v dubnu 1939 schválila tzv. dekret Marchandea, který sankcionoval jakýkoliv útok na skupinu obyvatel z rasových či náboženských důvodů.

Postup třetí francouzské republiky vůči cizincům (včetně Židů) byl významně ovlivněn situací 30. let. Hospodářská krize, uprchlická otázka i silící hrozba válečného konfliktu přispěly k tomu, že se ve francouzské společnosti stávalo slovo cizinec „synonymem“ ke slovnímu spojení „nepřítel státu“.⁷³ V letech těsně před válkou Francouzi vnímali nově příchozí cizince jako možnou „pátou kolonu“, která by mohla Francii během války zradit.⁷⁴ Vlády třetí republiky proto uvedly ve 30. letech do praxe mechanismy, které režim Vichy později upravil a použil proti Židům. Mezi politikou Vichy a jednáním třetí republiky však existuje zásadní rozdíl. Opatření jako internace či nařízené místo pobytu byla brána pouze jako dočasná a platná pouze pro období války.⁷⁵ Naopak v normách Vichy se neobjevila žádná zmínka o omezené době jejich platnosti. Vichy nespojovalo přijetí zcela nové legislativy vůči určitým skupinám obyvatel s mimořádnou situací, ve které se Francie po červnové porážce ocitla. Dále je zapotřebí zdůraznit, že třetí republika dokázala účinně čelit stoupajícím xenofobním náladám. Rozpuštění extrémně pravicových lig a přijetí dekretu

⁷¹ Marrus, M.R, Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 100

⁷² Peschanski, D., *La France des camps*, str. 72-6

⁷³ Marrus M. R. a Paxton R. O., *Vichy et les Juifs* str. 86.

⁷⁴ *Ibid.*, str. 101

⁷⁵ *Ibid.*, str. 242

Marchandea znamenalo značné omezení, ne-li dokonce úplné zastavení rasově diskriminačních projevů, ať už v tisku nebo na veřejnosti.

2.2 Antisemitská politika Vichy

Hlavně z počátku byl diskriminační program Vichy součástí politiky vůči uprchlíkům. Vichy sledovalo v otázce uprchlíků tyto cíle: zastavit další novou imigraci, podporovat odchod těch, kteří se na francouzském území již nacházeli, a redukovat cizí element ve veřejném, ekonomickém a kulturním životě.⁷⁶ Sledování těchto tří cílů se stalo charakteristické i pro antisemitskou politiku Vichy. Eliminace Židů a ostatních nepřátel režimu Vichy (svobodní zednáři, komunisté, sympatizanti republiky a odbojáři) z těchto tří významných složek společenského života, se stala metou, na kterou se režim Vichy snažil přijímáním diskriminačních právních norem dosáhnout.

Následující podkapitola se zabývá převážně obdobím mezi lety 1940 a 1942, kdy byly přijaty téměř všechny nejdůležitější právní normy týkající se Židů nejen ve svobodné zóně, ale i na severu Francie. Michaël R. Marrus a Robert O. Paxton ho nazývají obdobím administrativního pogromu.⁷⁷ Dá se říci, že předjímalo antižidovské perzekuce, které následovaly hlavně po listopadu 1942, kdy byla také jižní zóna obsazena Němci.

2.2.1 Vichy a antisemitská legislativa

Již článek XIX dohody o příměří podepsaného s Němci nařizoval Francouzům vydat z jižní do severní zóny všechny uprchlíky z Německa a zároveň každého, o nějž okupanti požádali. Právo na azyl tak fakticky přestalo existovat.

Několik málo týdnů po vzniku režimu Vichy v červenci 1940 začala revize všech naturalizací od roku 1927⁷⁸ Také bylo přijato početní omezení pro Židy vykonávající např. lékařskou či právníckou profesi a současně bylo znemožněno

⁷⁶ Marrus M. R., Paxton R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 32

⁷⁷ *Ibid.*, str. 339

⁷⁸ Francouzského občanství bylo zbaveno 15 000 lidí z toho 6 000 Židů.

všem, kteří neměli francouzského otce zastávat veřejné funkce.⁷⁹ V srpnu téhož roku Vichy zrušilo dekret Marchandea, který trestal hanobení rasy, a zároveň anulovalo od počátku jeho platnosti (duben 1939) všechna odsouzení na jeho základě. Tento krok byl prezentován režimem Vichy jako návrat ke svobodě tisku.⁸⁰ Režim Vichy přijal během prvních měsíců své existence velké množství diskriminačních norem. Avšak jejich důležitost výrazně převyšuje první Židovský statut zveřejněný 3. října 1940. Jelikož francouzský právní řád neznal pojem rasa, natož jeho definici, bylo nutno přijmout právní normu, která by toto změnila. Židovský statut definoval ty, jež byli Židy z pohledu francouzského státu. Za Žida byl označován každý, kdo měl tři prarodiče židovské rasy nebo pouze dva, pokud i jeho manželka byla Židovka. První Židovský statut také obsahoval i seznam zaměstnání, která byla Židům zapovězena. Statut vyjmenovával skupiny Židů, které byly z jeho platnosti vyjmuty jako např. držitelé karty bojovníka z let 1914 -1918 nebo nositelé válečných vyznamenání.⁸¹ Židé měli možnost se proti omezujícím opatřením odvolat a mohla jim být udělena výjimka, pokud dokázali, že Francii prokázali významné služby a jejich rodina žila na francouzském území nejméně po pět generací. Získat výjimku však bylo nesmírně komplikované, a pro „obyčejné“ a zahraniční Židy tudíž naprosto nemožné. Autorem a hlavním iniciátorem tohoto Židovského statutu byl první ministr spravedlnosti Vichy – Raphael Alibert. Tomuto významnému kroku v oblasti antisemitské politiky nepředcházely žádné tlaky ze strany nacistů.⁸² Židovský statut je základní diskriminační normou režimu Vichy. Fakticky legalizoval všechna předchozí i následující antisemitská opatření, která během své existence Vichy přijalo.

Vzápětí po statutu režim Vichy přijal zákon, který umožňoval internovat cizí státní příslušníky židovské rasy jen na základě rozhodnutí prefektů bez udání důvodů, případně jim nařídít místo pobytu. V říjnu roku 1940 Vichy zahájilo program arizace, když nařídilo předat do rukou prozatímních správců i továrny, jejichž židovští majitelé neuprchli do zahraničí. Dále pak bylo normou ze 7. října 1940 odňato francouzské občanství všem Židům v Alžíru.⁸³ Následovala doba

⁷⁹ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 18

⁸⁰ Aron, R., *Histoire de Vichy I.*, str. 313

⁸¹ Kaspi, A., *Les Juifs pendant l'Occupation*, str. 55

⁸² *Ibid.*, str. 65

⁸³ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 19

jakéhosi zimního spánku v oblasti antižidovské legislativy. Dle mého názoru to, že další antisemitské zákony v roce 1940 nebyly přijaty, způsobilo i ochlazení vzájemných vztahů mezi okupanty a režimem Vichy, které nastalo po nuceném odchodu Pierra Lavalu z pozice premiéra Vichy na počátku prosince 1940. V březnu roku 1941 byl už na nátlak ze strany Němců zřízen Generální komisariát pro židovské otázky (Commissariat général aux Questions juives - CGQJ). Měl se zabývat jako centrální francouzský orgán židovskou otázkou. Premiér admirál Darlan ve snaze demonstrovat nezávislost Vichy na nacistech, dosadil bez předchozích konzultací s nimi do jeho čela Xaviera Vallata. Ten byl znám jako anti-Němec a nacionalista a mohl být vhodnou osobou pro uskutečňování samostatné diskriminační politiky Vichy.⁸⁴ Jeho cílem bylo dokázat, že Francie je schopná zformulovat a vykonávat antižidovský program adaptovaný na své podmínky a přimět tak nacisty ke zrušení jejich nařízení v okupované zóně. Němci však doufali, že Vallat a jeho CGQJ převezmou plnou odpovědnost za postup při řešení židovské otázky ve Francii. Ten to ale odmítl, protože nechtěl zodpovídat za možné nacistické represe. Za Vallatova působení v čele CGQJ (do května 1942) byl přijat druhý Židovský statut. Jeho zcela nový text nahradil původní znění prvního statutu. V této druhé a přísnější verzi bylo jako nejdůležitější znak židovství zdůrazněno náboženství. V zásadě druhý statut říkal, že rasa je definována náboženstvím – Žid je ten, kdo k židovskému vyznání náleží nebo náležel 25. června 1940 a má dva prarodiče židovské rasy.⁸⁵ Křest se jako důkaz o nežidovském původu uznával, pouze pokud proběhl před koncem června 1940. Další Vallatovou iniciativou bylo i sčítání Židů, které se konalo ve svobodné zóně v létě 1941. Vallatovi se však nepodařilo nahradit německá antisemitská opatření, natož pak docílit toho, aby Němci stáhli svá nařízení týkající se Židů v severní zóně. Postupně Vallat ztrácel podporu jak představitelů Vichy, tak nacistů. Premiér Darlan ho proto v březnu 1942 odvolal. V té době se už změnil náhled nacistů na způsob řešení židovské otázky. Od podpory emigrace přešli k politice totální likvidace. Potřebovali proto ředitelem CGQJ udělat někoho bez skrupulí a bez snah o nezávislost na jejich vůli. Proto v květnu 1942 nastoupil do funkce ředitele Generálního komisariátu pro židovské otázky Louis

⁸⁴ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 131

⁸⁵ Kaspi, A., *Les Juifs pendant l'Occupation*, str. 69

Darquiere de Pellepoix. Tento zarputilý antisemita si však nedokázal získat respekt Němců. Kritizoval antisemitskou politiku Vichy, zapomínaje, že sám byl za ni zodpovědný.⁸⁶ Chtěl prosadit třetí židovský statut. Dokonce ho i sepsal, ale po 11. prosinci 1942, kdy byly identifikační dokumenty a potravinové lístky v jižní zóně označeny nápisem Žid, nebyl ani v okupované ani ve svobodné zóně přijat žádný významný antisemitský zákon.⁸⁷

Právě rok 1942 je zlomovým momentem v antižidovském programu Vichy i nacistů. Ti totiž na konferenci ve Wannsee schválili systematický postup pro konečné řešení židovské otázky – jinými slovy hromadné vyvražďování evropských Židů. Tak v tomto období skončila legislativní etapa antisemitské politiky Vichy a nadešla její další kapitola, ve které se už sklízely „plody“ práce Vichistické administrativy v oblasti diskriminační politiky. Začaly hromadné zatýkácí akce, internace a následné deportace.⁸⁸

2.2.2 Srovnání postupu Vichy a nacistů

Po částečné okupaci Francie v létě 1940 ještě nepatřila mezi priority nacistů fyzická eliminace Židů. Dokonce ani, jak píše Michaël R. Marrus a Robert O. Paxton, jejich odstranění z francouzské společnosti.⁸⁹ Během prvních měsíců se nacisté spíše snažili, aby co nejvíce Židů opustilo severní zónu a přesídlilo na jih. Uchylovali se i k tzv. zelené emigraci (*l'émigration verte*), kdy zavezli Židy bez jakýchkoliv zavazadel za demarkační linii dělící severní a jižní zónu.⁹⁰ Takovéto akce samozřejmě vyvolaly odpor vichistických představitelů, protože ti nechtěli, aby se jižní zóna stala „skladištěm“ osob, jež byly nepřijatelné pro nacisty, avšak zamezit jim v tom nedokázali.

Soustředěná snaha vyvinout v oblasti antisemitské politiky určitou iniciativu vycházela spíše od jednotlivých představitelů nacistické moci ve

⁸⁶ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 402.

⁸⁷ Ibid., str. 404.

⁸⁸ viz třetí kapitola bakalářské práce.

⁸⁹ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 120.

⁹⁰ Ibid., str. 109.

Francii, než že by se jednalo o implementaci přímých příkazů z Berlína.⁹¹ Je pravdou, že nacisté publikovali v okupované zóně komplexní diskriminační nařízení dříve, než Vichy zavedlo svůj první Židovský statut. Stalo se tak 27. září 1940 (v platnost vstoupil 30. září). Ovšem - jak píše ve svých knihách Michaël R. Marrus s Robertem O. Paxtonem i André Kaspi - Němci tak jednali z obavy, že by Vichy mohlo předstihnout a vydat svoji právní normu definující Židy dříve než oni.⁹² Jejím publikováním sebrala okupační správa režimu Vichy veškerou iniciativu v oblasti antisemitské politiky v severní zóně. Nacistická definice pravila, že Židem je ten, kdo náleží k židovskému náboženství, nebo má více jak dva prarodiče židovského původu. Vymezili tedy příslušnost k židovské rase na základě religiozity, zatímco Vichy definovalo Židy na základě jejich rasy. Dále pak nacistické opatření obsahovalo příkaz, jenž nařizoval všem Židům ohlásit se do 20. října 1940 u podprefekta, a také nařízení speciálně označit všechny židovské podniky či továrny.⁹³ Tak proběhlo sčítání Židů v nesvobodném pásmu o celý půl rok dříve než na jihu. V říjnu roku 1940 měly být všechny židovské identifikační dokumenty v severní zóně označeny nápisem Žid. Vichy ovšem na rozdíl od Němců nezavedlo povinné nošení židovské hvězdy, které platilo od května 1942 v severní zóně. Režim Vichy k tomu vedly obavy z následných projevů solidarity ze strany francouzské veřejnosti s perzekuovanými. Do zavedení povinné žluté Davidovy hvězdy totiž diskriminační opatření byla ve všedním životě pro většinu Francouzů skryta. V obsazeném pásmu nejen díky zahájeným deportacím, ale i kvůli potupnému viditelnému označení židovských spoluobčanů žlutou hvězdou, vyjadřovalo své sympatie Židům stále více lidí.⁹⁴

První skutečný odpor představitelů Vichy vůči německé antisemitské iniciativě přišel až na počátku roku 1943, kdy Němci navrhovali odejmout občanství všem Židům naturalizovaným od roku 1927.⁹⁵ Kvůli odmítnutí ze strany Vichy toto opatření nikdy nevstoupilo v platnost, což dokazuje, že pokud by Vichy zavrhl spolupráci s nacisty v diskriminační politice nebo i svou

⁹¹ např. velitel Judenreferatu (sekce IVB v RSHA - Reichssicherheitshauptamt) Theodor Dannecker nebo německý velvyslanec Otto Abetz.

⁹² Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 23; Kaspi, A., *Les Juifs en France pendant l'Occupation*, str. 65

⁹³ Kaspi, A., *Les Juifs en France pendant l'Occupation*, str. 66

⁹⁴ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 335

⁹⁵ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 453

vlastní iniciativu v této oblasti, nemohly by nikdy její důsledky zasáhnout tak velké množství lidí.

Je však nesporným faktem, že v severní zóně byla situace Židů horší než na jihu. Bylo to logickým důsledkem přímého vlivu nacistů na dění v jimi okupované zóně a zároveň i větším počtem Židů žijících na severu Francie ve velkých městech – hlavně v Paříži. Některá opatření Vichy vůči Židům byla uplatňována i v severní zóně, protože byla přísnější než německá. Například se jedná o zákon ze 4. října 1940, který povoloval internaci nefrancouzských Židů z jediného důvodu - byli Židé a zároveň cizinci. Tato právní norma přijatá režimem Vichy svědčí o tom, že v některých ohledech byla politika režimu Vichy vůči Židům striktnější a přesnějšími právními texty rozšiřovala jejich platnost na širší skupinu obyvatel. V Německu stejně jako ve Francii sledovali nacisté zavedením antižidovských opatření podobné cíle. Nejprve šlo o eliminaci Židů ze všech oblastí společnosti – včetně hospodářské - a později i o jejich likvidaci fyzickou.

2.2.3 Nově zřízené instituce pro koordinaci antisemitské politiky Vichy

Na uskutečňování antisemitské politiky Vichy spolupracovalo mnoho složek státní správy. Od ministerstva spravedlnosti či vnitra po orgány městské samosprávy se všichni podíleli na jejím utváření. Režim Vichy ustavil dvě instituce, které se situací Židů zabývaly. Měly však odlišný charakter. Generální komisariát pro židovské otázky (Comissariat général aux Questions juives – CGQJ) život Židům značně ztrpčoval, zatímco se Unie všech Židů ve Francii (Union générale pour les Israélites de France) snažila jejich situaci zlepšit.

Generální komisariát pro židovské otázky (Commisariat général aux Questions juives – CGQJ) vznikl 29. března 1941 jako zvláštní úřad pro koordinaci postupu jednotlivých institucí v židovské otázce. Podle M. Curtise šlo o jakési „ministerstvo antisemitismu“ za režimu Vichy.⁹⁶ Úkolem komisariátu bylo navrhnout různé směrnice pro uplatňování zákonů přijatých v antisemitské právní oblasti a dohlížet na jejich dodržování. Mezi úkoly CGQJ také patřilo

⁹⁶ Curtis, M., *Verdikt nad Vichy*, str. 348

od června 1941 vydávání certifikátů o nežidovském původu. Za tímto účelem byl do jeho služeb přijat „odborník“ na rozeznávání lidských ras Georges Montandon.⁹⁷ Většina agendy komisariátu se však s postupem času věnovala projektu arizace židovského majetku.

Po celou dobu své existence měl CGQJ nedostatek zaměstnanců, protože byl považován za provizorní úřad, tudíž zde působící úředníci neměli zaručený kariérní postup.⁹⁸ V administrativě komisariátu pracovalo mnohem více lidí, kteří inklinovali k antisemitismu a rasovým předsudkům, než v ostatních složkách státní správy režimu Vichy. V jeho vedení se vystřídali čtyři muži: Xavier Vallat (březen 1941-březen 1942), Louis Darquier de Pellepoix (květen 1942 – únor 1944), Charles Mercier du Paty de Clam (únor 1944 –červen 1944) a Joseph Antignac (červen – srpen 1944). Nejvýznamnějším z nich byl jistě Xavier Vallat, který se snažil postupovat nezávisle a tím tak omezit vliv nacistů na formování antisemitské politiky Vichy. Prosadil přijetí druhého Židovského statutu a v době kdy byl ředitelem CGQJ, začal i proces arizace. Jelikož se znelíbil Němcům a neuspěl v provedení hlavních úkolů, které mu dal režim Vichy (nahradit německé antisemitské normy francouzskými), byl nahrazen člověkem s mnohem radikálnějšími antisemitskými názory – Louisem Darquier de Pellepoix. Postupně se Darquier stával víc a víc pouhou figurkou na nacistické politické šachovnici.⁹⁹ Němci v něm získali ochotného spolupracovníka, který se nezdráhal útočit dokonce i na samotný režim Vichy. Kritizoval vichistické představitele především za malou ochotu spolupracovat s okupanty na konečném řešení židovské otázky. Podobně jako režim Vichy ztrácel úřad Generálního komisariátu pro židovské otázky pozvolna důvěryhodnost, protože existence Vichy a stejně tak i CGQJ byla neodmyslitelně spjata s vítězstvím Třetí říše a to se postupně stávalo pouhou utopickou vizí.

Druhou nejvýznamnější institucí se stala Unie Izraelitů ve Francii (Union générale des Israélites de France - UGIF). Její založení v listopadu 1941 iniciovali nacisté, jmenovitě Theodor Dannecker,¹⁰⁰ který chtěl, aby vznikla organizace

⁹⁷ Poznanski, R., *Les Juifs en France pendant la Seconde Guerre mondiale*, str. 254

⁹⁸ Marrus, M. R. a Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str.183

⁹⁹ Ibid., str. 402

¹⁰⁰ Theodor Dannecker byl ve Francii v letech 1940-1942 ředitelem sekce IVB RSHA, která se zabývala výhradně židovskou otázkou.

sdužující Židy v severní zóně.¹⁰¹ UGIF však nakonec působil jak na okupovaném území, tak ve svobodné části Francie, ale pro každou oblast měl jinou správní radu. Jejimi členy byli uznávaní zástupci francouzské židovské komunity. Ti nebyli kolaboranti v pravém smyslu slova, protože se snažili zlepšit situaci Židů ve Francii, avšak jejich chybou bylo, že věřili v režim Vichy, proto k prioritám UGIF nepatřila od počátku snaha nalézt Židům úkryt či pomoci jim emigrovat.¹⁰²

Členství v UGIF se stalo pro všechny Židy ve Francii povinné a zároveň s jeho vznikem byly zakázány ostatní organizace sdužující Židy. Některé byly zrušeny formálně a přešly pouze pod administrativní správu UGIF. Jejich činnost tak zůstala prakticky beze změny. To bylo možné hlavně na jihu, protože severně od demarkační čáry se UGIF postupně zapléтал do německých kolaboračních sítí. Mimo struktury UGIF zůstaly pouze židovské náboženské organizace.

Smyslem existence UGIF bylo zastupovat Židy u orgánů státní správy a hlavně jim poskytovat charitativní pomoc.¹⁰³ Jeho první úkol ale spočíval ve shromáždění jedné miliardy franků na zaplacení pokuty, kterou na Židy uvalili nacisté na podzim 1941 po odbojářských útocích.¹⁰⁴ Organizačně spadal UGIF pod kontrolu Generálního komisariátu pro židovské otázky. V severní zóně byl vznik UGIF velmi vítán francouzskou židovskou komunitou, protože v něm Židé viděli možného francouzského prostředníka při jednáních s nacisty, avšak někteří židovští představitelé (např. Marc Bloch) viděli v UGIF nástroj, který hrozil úplným vyloučením Židů z francouzské společnosti, proto před jeho existencí varovali.¹⁰⁵ Oprávněnost těchto obav potvrzuje Renée Poznanski, když píše, že nacisté iniciovali vznik UGIF s cílem posílit ghetoizaci Židů ve Francii.¹⁰⁶

¹⁰¹ Poznanski, R., *Les Juifs en France pendant la Seconde Guerre mondiale*, str. 170

¹⁰² Kaspi, A., *Les Juifs pendant l'Occupation*, str. 333

¹⁰³ Ibid., str. 172

¹⁰⁴ Poznanski, R., *Les Juifs en France pendant la Seconde Guerre mondiale*, str. 256

¹⁰⁵ Ibid., str. 173-4

¹⁰⁶ Poznanski, R., *Les Juifs en France pendant la Seconde Guerre mondiale*, str. 170

2.2.4 Arizace

Arizace byla jednou z nejvýznamnějších složek antisemitské politiky Vichy. Jejím cílem bylo zcela zbavit Židy vlivu na francouzské hospodářství. Nejprve jim byla omezena kvótami a nepříliš dlouho poté dokonce zakázána možnost vykonávat některé profese. Později musel být židovský majetek speciálně označen a nakonec jim byl i konfiskován a na místa původních majitelů židovského původu nastoupili „árijci“. Arizace byla nedílnou součástí projektu Národní revoluce a směřovala k očištění francouzské ekonomiky od cizího – v tomto případě židovského - vlivu. Stejně tak jako hromadné zatýkácké akce, internace či deportace i arizace zcela popírala slib režimu Vichy „...nedotknout se osob a jejich majetku...“.¹⁰⁷ Nařízení publikovaná Němci, která měla za úkol zbavit Židy jakéhokoliv postavení ve francouzském hospodářství, byla často doplňována či dokonce „dublována“ režimem Vichy.¹⁰⁸

Základní normou pro arizaci jak v severní, tak i v jižní zóně se stalo německé nařízení z 20. května 1940, které se týkalo majetku, jehož vlastníci uprchli či emigrovali. Jeho správou pak byli pověřeni tzv. řídicí komisaři.¹⁰⁹ Z této normy vycházela i opatření režimu Vichy. Toto nařízení specifikovali nacisté v říjnu téhož roku, kdy se napříště mělo týkat především Židů. Všechny židovské podniky musely být na základě této novelizace označeny a zaregistrovány.

Vichy zavedlo speciální funkci provizorního správce (*administrateur provisoire*), který měl převzít kontrolu nad arizovaným židovským majetkem. Na činnost těchto správců dohlížel SCAP (Service du Contrôle des administrateurs provisoire). Tento úřad byl v červnu 1941 převeden pod kontrolu CGQJ. SCAP mohl jmenovat provizorní správce i v okupované zóně, avšak tito mohli být okupační správou kdykoliv odvoláni. I ve svobodné zóně proběhlo označení majetku Židů, ale pro dosažení větší účinnosti až po jejich sčítání. Zákon

¹⁰⁷ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 397 „... ne touchez pas ni aux personnes ni aux biens...“

¹⁰⁸ Curtis, M., *Verdikt nad Vichy*, str.153

¹⁰⁹ *Ibid.*, str. 152

z 22. července 1941 dával státu právo konfiskovat vše, co Židé vlastnili. I jeho přijetím byla oficiálně legalizována arizace.

Postup jak Vichy tak nacistů v procesu arizace je dle mého názoru v mnoha ohledech velmi podobný. Avšak cíle se přeci jen lišily. Němci chtěli, aby Francouzi spolupracovali na arizaci, a proto se snažili, aby to nevypadalo, že na místo Židů nastupují pouze Němci. Francouzi dle nacistů měli mít na arizaci také svůj podíl.¹¹⁰ Toto německé stanovisko samozřejmě zůstalo pro režim Vichy utajeno, a proto byly silné jeho obavy z možné germanizace francouzského hospodářství. Při procesu arizace existovaly početné třecí plochy mezi okupanty, režimem Vichy a také jinými zájmovými skupinami. Různá sdružení podnikatelů viděla v arizaci příležitost, jak se zbavit nemilé konkurence.¹¹¹ Velmi často docházelo k neoprávněnému obohacování a drancování a to nejen ze strany okupantů. Němci zabavovali umělecká díla, která byla ve vlastnictví Židů, ve velkém. Dokonce se jejich konfiskací zabýval speciální úřad tzv. Einsatzstab Rosenberg. Vichy proti tomu protestovalo a je pravdou, že bez většího efektu. Tento odpor režimu Vichy byl odrazem toho, že, i když byly umělecké předměty ve vlastnictví Židů, tvořily přeci jen část francouzského kulturního dědictví, proto se Vichy snažilo zabránit jejich exportu do Třetí říše.

Proces arizace začal nejprve na jihu a teprve později v severní zóně. Nejvíce úspěšný byl ovšem v okupované zóně i proto, že nacisté při jeho provádění ve Francii uplatnili zkušenosti s vyvlastňováním, které už proběhlo na území Německa.¹¹² Je také důležité poznamenat, že v okupované zóně byl počet Židů vyšší, a tudíž i jejich zastoupení v podnikatelské sféře bylo mnohem větší než na jihu. Celkové hodnocení výsledků arizace není snadné, protože v některých odvětvích francouzského průmyslu byla téměř dokončena a jiných se skoro nedotkla.¹¹³ Arizace se týkala majetku všech Židů na francouzském území bez rozdílu.¹¹⁴

¹¹⁰ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 220-221

¹¹¹ Ibid., str. 226

¹¹² Kaspi, A., *Les Juifs en France pendant l'Occupation*, str. 115

¹¹³ Curtis, M., *Verdikt nad Vichy*, str. 163

¹¹⁴ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 152

Samotnou definicí židovství byly zavrženy republikánské zásady rovnosti před zákonem. Diskriminační normy vytvořily zcela nový obor francouzského práva, který se zabýval výhradně „židovským občanským statutem“. Tato legislativa se snažila Židy vyloučit z francouzské společnosti, ale zároveň jim dávala teoretickou možnost domáhat se právní cestou změny jejich občanského statutu, což jí dodávalo na legitimitě. Většina francouzských právníků tento „právní systém přijímala a nezpochybňovala legitimitu nových zákonů a uplatňovala je s odbornou zdatností“, čímž posilovala zdání jeho oprávněnosti.¹¹⁵

Nelze popřít, že antižidovský legislativní program Vichy má své kořeny již ve 30. letech, kdy byly také přijímány diskriminační zákony. Ale důvody postupu třetí republiky a Vichy a koneckonců postupně i zpřísňující se charakter zaváděných opatření nám nedovolují stavět postup posledních vlád parlamentního režimu před druhou světovou válkou na stejnou úroveň s jednáním režimu Vichy. Michaël R. Marrus a Robert O. Paxton píše, že: „Antižidovský program Vichy nebyl nový a neomezoval se už jen na malou menšinu příznivců extrémní pravice“, a byl živěn posedlostí a strachem z cizí hrozby (*menace étrangère*).¹¹⁶ Co je však velmi důležité třetí republika byla k přijetí diskriminačních opatření donucena okolnostmi, kdežto režim Vichy to odůvodňoval ideologickými a rasovými důvody.¹¹⁷ Jak uvádí Denis Peschanski, představitel režimu Vichy cítili nutnost „regenerovat společnost zevnitř“ a tak „shromáždit "čisté" elementy (francouzské společnosti) kolem hodnot: práce, rodina, vlast, pořádek, zbožnost a vyloučit (z ní) všechny elementy nečisté...“¹¹⁸

Všechny právní normy přijaté režimem Vichy v oblasti antisemitské legislativy platily pro Židy francouzského občanství i cizince bez rozdílu a mnohdy byly z právního hlediska přísnější než nacistické. Tento fakt popírá poválečnou obhajobu představitelů režimu Vichy, kteří tvrdili, že přijímáním

¹¹⁵ Curtis, M., *Verdikt nad Vichy*, str. 129 -130

¹¹⁶ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 109 „Le program antijuif de Vichy n'était pas nouveau: il n'était pas non plus limité à une petite minorité d'extreme droit.“

¹¹⁷ Peschanski, D., *La France des camps*, str. 74

¹¹⁸ Ibid., str. 165

vlastních diskriminačních norem se snažili zabránit tomu nejhoršímu ze strany nacistů.¹¹⁹ Postoj samotných Židů k antisemitské legislativě je dosti překvapující a vzhledem k informacím, které mohli získat francouzští Židé od židovských uprchlíků např. z Německa, možná i dosti naivní. Podrobovali se novým opatřením, jež degradovaly jejich občanský i lidský statut, bez vážnějších námitek věrní přesvědčení, že zákon, ať je jakkoliv nespravedlivý, je zákon, a proto musí být dodržován. Zároveň se většina Židů domnívala, že režim Vichy jednal pouze na nátlak nacistů, když přijímal tyto odsouzeníhodné zákony, což nebyla pravda.¹²⁰ V prvních dvou letech po nástupu režimu Vichy, než začaly masové zatýkácké akce a první deportace, „(Židům) stačilo čekat, až se bouře přezene“.¹²¹ Židé do poslední chvíle věřili, že je režim Vichy jako pokračovatel francouzské právní tradice nevystaví stejným útrapám jako nacisté. Tento předpoklad se však ukázal jako mylný a během krátké doby se situace Židů v jižním svobodném pásmu velmi přiblížila té, která panovala na severu. Začaly hromadné zatýkácké akce (*rafles*), internace ve „speciálních centrech“ a následné deportace.

¹¹⁹ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 512

¹²⁰ Kaspi, A., *Les Juifs pendant l'Occupation*, str. 81

¹²¹ Poznanski R., *Les Juifs en France pendant la Seconde Guerre mondiale*, str. 86 „...il suffisait d'attendre que l'orage passe.“

3. Důsledky antisemitské politiky režimu Vichy

Antisemitská politika režimu Vichy měla samozřejmě své, reálné důsledky nejprve v podobě vytvoření legislativy, která z Židů udělala skupinu občanů druhé kategorie, a později se jednalo o hromadná zatýkání, internace a deportace Židů z francouzského území. Posledně jmenované představují nejtragičtější a zároveň nejproblematičtější kapitolu diskriminační politiky režimu Vichy. Hromadná zatýkání, internace a deportace zasáhly Židy jako nejvíce početnou skupinu „Antifrancouzů“. Přijaté antisemitské právní normy platily pro všechny Židy bez rozdílu. Nicméně represivní důsledky antisemitské politiky zasáhly nejvíce skupinu zahraničních Židů. Režim Vichy se snažil odlišovat Židy francouzské od Židů zahraničního původu. To však bylo velmi zavádějící, jelikož kořeny 50% francouzské židovské populace ležely zahraniční. Tito Židé zůstávali cizinci ne z pohledu zákona, ale pouze proto, že za ně byli považováni francouzskou společností.¹²² Pokud je v této práci dále uváděn termín zahraniční Židé, jsou tím míněni Židé, kteří do Francie přišli v období 30. let a většinou ještě nebyli francouzští občané a pokud ano, tak jimi byli velice krátce. Tito zahraniční Židé mluvili svými národními jazyky nebo jidiš, a proto byli jiní, odlišní a více viditelní svou rozdílností, a – jak píše Michaël R. Marrus a Robert O. Paxton - „bylo nebezpečné být v této době odlišný“.¹²³

3.1 Přelomový rok 1942

Rok 1942 je bodem zlomu jak pro vývoj druhé světové války, tak pro postup nacistů vůči Židům. Nacistické plány, jak naložit s početnou evropskou židovskou komunitou, se začaly měnit už po začátku útoku na Sovětský svaz. S tím, jak postupovala německá armáda dále na východ, se pod nacistickou kontrolou ocitla území, kde žilo velké množství Židů. Bylo nutné nově dobyté regiony „očistit“ od židovské přítomnosti. Nacisté do této chvíle podporovali židovskou emigraci do zahraničí jako jedno z možných řešení židovské otázky. Emigrace však byla již ve 30. letech velmi obtížná, protože většina států velké

¹²² Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 504

¹²³ Ibid., str. 507 „Il était dangereux à cette époque d'être différent.“

množství nově příchozích odmítala přijmout. Odsun Židů například na Madagaskar, o kterém se vážně uvažovalo před druhou světovou válkou i ve spolupráci s Francií, jež tento ostrov měla pod svou koloniální kontrolou, byl fakticky znemožněn začátkem druhého světového konfliktu.¹²⁴ I proto tedy nacisté přistoupili ke změně svého postupu v židovské otázce. Od administrativních opatření přešli k jejich fyzické „likvidaci“, když na konferenci ve Wannsee (leden 1942) systematizovali svůj postup. Výsledky těchto jednání však byly tajné a o tom, co se dělo na východě věděla jen hrstka vysokých funkcionářů a zasvěcených pracovníků bezpečnostních složek.¹²⁵ Pro každý stát bylo vypočteno číslo, jež odpovídalo nacisty požadovanému počtu Židů, kteří měli být vyvražďeni. Z Francie se mělo „evakuovat“ na východ asi 100 000 Židů.¹²⁶ Je důležité znovu připomenout, že v roce 1942 se začala měnit i situace na bojištích druhé světové války. Na východní frontě nacistům stále vzdorovala vojska Rudé armády a to velmi poškodilo pověst o neporazitelnosti Wehrmachtu. Mnozí z představitelů režimu Vichy po úspěšném vylovení Spojenců v severní Africe (listopad 1942) odhadovali, že nacisté už sice nebudou schopni porazit Velkou Británii, ale možnost, že by se Spojencům podařilo dobýt Třetí říši, si zatím vůbec nepřipouštěli.

Dva dny po začátku spojeneckého vylovení v severní Africe (10. listopadu 1942) vydal Hitler příkaz k okupaci celého území Francie.¹²⁷ Současně však vyhlásil, že smlouva o příměří zůstává stále v platnosti a vláda Vichy je i nadále suverénní. V té chvíli ztratil režim Vichy své poslední „trumfy“, které mohl vůči nacistům použít, protože zbytek francouzského loďstva sami námořníci potopili v Toulonu a většina francouzských zámořských území přešla po vstupu okupačních sil na do této chvíle „svobodné“ francouzské území do tábora Spojenců.¹²⁸ Okupace jižní zóny ovšem neznamenal radikální obrat ve spolupráci Vichy a nacistů. Vzájemné vztahy nebyly nijak zvlášť poškozeny a vyjednávání o společném postupu proti nepřátelům jak říše, tak Francie byla nadále velmi častá. Představitelé režimu Vichy měli pouze více připomínek

¹²⁴ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 96

¹²⁵ Ibid., str. 484

¹²⁶ Poznanski, R., *Les Juifs en France pendant la Seconde Guerre mondiale*, str. 310

¹²⁷ Nálevka, Vladimír, *Druhá světová válka*, nakl. Triton, Praha, 2003, str. 143

¹²⁸ Marrus, M. R., Paxton R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 419-420

k nacistickým návrhům i v oblasti židovské otázky, protože si začínali uvědomovat, že už vítězství nacismu nebylo tak jisté. Dokonce i po okupaci jižní zóny pokračoval režim Vichy ve spolupráci s Němci na přípravách hromadných zatýkání, internování zadržených a jejich následných deportacích.

3.2 Tři reálné důsledky antisemitské politiky Vichy

S tím, jak se válka prodlužovala a obyvatelstvo čím dál tím víc trpělo hmotnými nedostatky a francouzský odboj začal být aktivnější, se režim Vichy začal obávat o svou budoucí existenci, která byla nerozlučně spjata s nacistickým vítězstvím. Tyto obavy ještě umocnily důležitost té části programu Národní revoluce, která si přála očistit Francii od všech cizích elementů. Perzekuce se ovšem netýkaly pouze Židů. Podobně byli postiženi i jiní nepřátelé režimu Vichy například komunisté. Téměř ve stejnou dobu, jak už bylo řečeno na začátku této kapitoly, se změnil i přístup nacistů ke konečnému řešení židovské otázky a také samotné základní cíle, které nacisté sledovali v průběhu své přítomnosti ve Francii. Původně jimi bylo pouze zajištění bezpečnosti okupačních sil a dále využití francouzského hospodářského potenciálu pro své válečné účely.¹²⁹ Zničení francouzské židovské populace nepatřilo zpočátku k jejich prioritám i proto, že Francie nebyla součástí středoevropského prostoru, který se měl stát v nacisty nově uspořádané Evropě jejím nejvýznamnějším ekonomickým regionem, proto Francii nebylo třeba přednostně „očistit“ od Židů. Režim Vichy chtěl odstranit veškerý vliv všech Židů na francouzskou společnost, ovšem jeho nejvyšší představitelé byli proti deportacím francouzských Židů.

3.2.1 Hromadná zatýkání

Francouzština má obecně pro hromadná zatýkání speciální výraz *rafles*. Jejich cíl byl za režimu Vichy vždy stejný - zatknout co nejvíce Židů. Způsob jejich průběhu se však lišil, protože někdy probíhaly den a jindy několik dní za sebou. Představitelé Vichy se snažili Němcům zabránit v zatýkání

¹²⁹ Peschanski, D., *La France des camps*, str. 316

francouzských občanů, ale nacisté se s postupem času na tyto požadavky ohlíželi stále méně. Hromadná zatýkání Židů zahraničního původu režimu Vichy nevadila. *Rafles*, které se týkaly Židů, prováděl až režim Vichy nikoli třetí francouzská republika. Samozřejmě, že zatýkání lidí na základě mimořádných opatření přijatých z důvodu probíhající války, začalo již na konci třicátých let. Ovšem až po červnové porážce z roku 1940 byly ve spolupráci s Němci plánovány zatýkací akce s cílem zadržet co nejvíce Židů najednou.

První *rafle* proběhl v květnu 1941 v okupované zóně a francouzské policejní složky spolu se zanedbatelnou nacistickou asistencí zatkly 6,5 tisíce zahraničních Židů. Během roku 1941 proběhly v severní zóně dva další *rafles*,¹³⁰ ale od prosince 1941 až do července 1942 se *rafles* zastavily, protože plánované deportace Židů, které by v táborech uvolnily místo pro nově internované, byly odloženy kvůli nedostačující přepravní kapacitě na železnici.¹³¹ Jedním z důvodů, proč začaly hromadné zatýkací akce, byl i nárůst počtu útoků odboje na nacisty. Němci na tyto atentáty reagovali popravami rukojmí, které zpočátku brali mezi anarchisty a komunisty, ale s postupem času tvořili většinu usmrcených Židů, protože „každý útok na německé vojáky (byl) považován za dílo Židů a jejich agentů“.¹³² Němci dokonce přijali nařízení, jež upravovalo právě postup při exemplárních popravách. Dle něj mělo být za každého Němce zabitého hnutím odporu popraveno 50-100 rukojmí. Celkem bylo takto zastřeleno asi 500-550 Francouzů. Tento nacistický postup jen posílil nenávist francouzské veřejnosti vůči okupantům.¹³³

Solidarita francouzské společnosti s perzekuovanými Židy pozvolna sílila s tím, jak byly postupně zatýkány a deportovány i ženy a děti. Několikadenní *rafles* tak nepřinášely očekávané výsledky, protože se informace o nich dostávala do židovské komunity již před jejich začátkem a efekt momentu překvapení tak byl nulový. Více *rafles* proběhlo i v letech 1943 a 1944, ale nebyly už tak úspěšné, právě díky odporu francouzské veřejnosti.¹³⁴

¹³⁰ Kaspi, A., *Les Juifs pendant l'Occupation*, str. 214 -16 20. – 23. srpna 1941 bylo zadrženo 4232 zahraničních i francouzských Židů a 12. prosince 1941 bylo zatčeno asi 1000 Židů.

¹³¹ Ibid. str. 217

¹³² Curtis, M., *Verdikt nad Vichy*, str. 201

¹³³ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 316

¹³⁴ Kaspi, A., *Les Juifs pendant l'Occupation*, str. 253

Největší zatýkací akce proběhla 16. a 17. července roku 1942 v severní okupované zóně. Za poetickým krycím názvem *Vent printanier* (Jarní vítr) se skrývá policejní akce, během které mělo být v oblasti Velké Paříže zatčeno na 28 000 cizích Židů. Poprvé byly do tohoto počtu zahrnuty i ženy a děti. Jelikož tomuto *rafle* předcházely dlouhé přípravy, jeho utajení nebylo tak dokonalé a Židé byli hnutím odporu varováni. Někteří se tudíž schovali, ale zanechali ve svých domovech ženy a děti v mylném předpokladu, že se jich zatýkání týkat nebude. Děti ve věku od 2 do 16 let však už mezitím byly uznány za způsobilé pro pobyt v internačních táborech, a tak byly zatýkány spolu se svými rodiči.¹³⁵ Rodiny a jedinci bez dětí byly rovnou posláni do tábora *Drancy*. Ostatní (včetně dětí) čekal stadion *Velodrome d'Hiver* – odtud pochází název, který se pro tento *rafle* později ujal (*Vel d'Hiv*). Celkem bylo během těchto dvou dnů zadrženo 13 152 Židů včetně 4 051 dětí.¹³⁶

Raffles probíhaly na severu i na jihu Francie, kde se ovšem nedařily v takové míře jako na severu, protože Židé měli více možností jak uniknout ze zorného pole nacistické administrativy. Také stále více Francouzů pomáhalo Židy ukrývat. *Raffles* byly první fází řešení židovské otázky ve Francii. Jak píše A. Kaspi, zadržení Židé „nespáchali žádný zločin, jenom ten, že se Židy narodili“.¹³⁷ Za provádění *raffles* nesla zodpovědnost většinou francouzská strana. Nacisté se podíleli pouze na jejich organizaci. Výsledek *raffles* závisel na spolupráci francouzských bezpečnostních složek s nacisty.

3.2.2 Internace

Zřízení internačních táborů ve Francii bylo jen logickým, i když těžko ospravedlnitelným, vyústěním snah třetí republiky vyřešit uprchlický problém. Tito lidé byli označováni jako „nežádoucí cizinci“ a poslední dvě předválečné francouzské vlády se snažily právě jejich přítomnost ve francouzské společnosti omezit zřízením táborů a přijímáním legislativních opatření zpřísňujících

¹³⁵ viz podkapitola 3.2.3

¹³⁶ Poznanski, R., *Les Juifs en France pendant la Seconde Guerre mondiale*, str. 319

¹³⁷ Kaspi, A., *Les Juifs pendant l'Occupation*, str. 241 „... ils n'ont commis qu'un seul crime, celui d'être nés juifs.“

francouzskou imigrační politiku. Větší přísnost dokládá i prohlášení ministra vnitra Alberta Sarrauta, který od dubna 1938 žádal po prefektech: „Metodické, energické a rychlé jednání vedoucí ke zbavení našeho státu všech nežádoucích elementů až příliš početných, kteří se (ve Francii) pohybují a jednají bez ohledu na zákony a nařízení nebo, kteří intervenují nepřijatelným způsobem v hádkách nebo sociálních či politických konfliktech, jež se týkají pouze nás.“¹³⁸ I tato citace dostatečně demonstruje proměnu vládního postupu v uprchlické otázce. Působení různých nepříznivých vlivů ve 30. letech najednou vedlo k přehodnocení příznivé francouzské imigrační politiky.

Po skončení španělské občanské války přišlo do Francie asi půl milionu odpůrců generála Franca. Francie nebyla na takovéto množství bezprizorních uprchlíků připravena, a proto byly na přelomu let 1938 a 1939 zřízeny první internační tábory, jež se nazývaly *centres d'accueil* (přijímací střediska) nebo *centres d'hébergement* (ubytovací střediska).¹³⁹ Nejdříve v nich byli internováni právě španělští republikánští bojovníci, jejichž přítomnost byla pro poslední vlády třetí republiky i politicky nežádoucí, protože se jednalo převážně o levicově smýšlející republikány, kdežto poslední francouzské vlády byly pravicové. Po začátku války francouzská vláda přistoupila k internaci všech občanů pocházejících z nepřátelských států. Tento krok byl ovšem přijat pouze jako mimořádné opatření z důvodu válečného konfliktu a neměl žádný ideologický podtext. V internačních střediscích se tak po vyhlášení války Hitlerovi nacházeli paradoxně lidé, kteří do Francie před nacismem utekli.¹⁴⁰ M. Curtis uvádí, že v internačních táborech se tak ocitlo asi 20 000 odpůrců Třetí říše.¹⁴¹

Situaci v těchto nově zřízených táborech velmi poznamenala organizační improvizace a materiální nedostatek. Tento stav se s postupem času nezměnil. Pouze místo španělských republikánských bojovníků a občanů nepřátelských mocností v nich byli „ubytovávaní“ hlavně Židé. K nim na nátlak nacistů přibyli

¹³⁸ Peschanski, D., *La France des camps*, str. 30 „... une action méthodique, énergique et prompte en vue de débarasser notre pays des éléments indésirables trop nombreux qui y circulent et y agissent au mépris des lois et des réglements ou qui interviennent de façon inadmissible dans des querelles ou des conflits politique ou sociaux que ne regarde que nous.“

¹³⁹ Curtis, M., *Verdikt nad Vichy* str. 184

¹⁴⁰ Peschanski, D., *La France des camps*, str. 77

¹⁴¹ Curtis, M., *Verdikt nad Vichy*, str. 185

od října 1940 i Romové.¹⁴² Všichni internovaní trpěli ve stejně špatných podmínkách jako nacističtí vězni v německých koncentračních táborech. Právě sám režim Vichy dal francouzským internačním táborům nacistický charakter.¹⁴³

Po nastolení režimu Vichy se situace na severu a na jihu Francie vyvíjela trochu odlišně. Němci se snažili ze severní okupované zóny co nejvíce Židů přesunout na jih (do dubna 1941). Všem Židům, kteří před nimi uprchli na jih, zároveň zakázali návrat. Dokonce do jižní zóny vyhostili nacisté v říjnu 1940 asi 7 700 Židů z Bádenska, Falcka a Sárska. Všichni pak byli režimem Vichy internováni v táborech *Gurs* a *Saint-Cyprien*. Představitelé Vichy nechtěli, aby se francouzské území pod jejich správou stalo pro nacisty „odkladištěm“ nepohodlných osob, protože se sami snažili nežádoucích jedinců zbavit.¹⁴⁴ Většinu těchto příchozích ze severu čekalo na území pod správou režimu Vichy nařazené místo pobytu, internace nebo zařazení do pracovních praporů (*groupements des travailleurs étrangers* - GTE). Dle M. Curtise tak bylo na počátku roku 1941 v táborech v obsazeném pásmu internováno asi 1 000 osob a na území vichistické Francie to bylo asi 50 až 60 tisíc osob, z nichž tvořili ¾ Židů.¹⁴⁵ Počet internovaných Židů se v jižní zóně postupně snížil v důsledku úmrtí, propuštění či povolené emigrace ze 40 tisíc na 10 tisíc. Situace se změnila po německém útoku na SSSR. Hitler dal zelenou likvidaci všech nacistických nepřátel (hlavně Židů a komunistů), a tak uniknout internaci a následné deportaci, pokud se už člověk stal obětí *rafles*, se stalo prakticky nemožné. Po tom co začaly přípravy na konečné řešení židovské otázky se k prioritám, které okupanti ve Francii sledovali, připojila i „likvidace“ francouzského židovstva, a proto se charakter internačních táborů ve Francii změnil. Staly se pro Židy doslovným předpokojem smrti.¹⁴⁶

Ve Francii po červnu 1940 existovalo dle Michaëla R. Marruse a Roberta O. Paxtona na 46 internačních táborů – 31 v jižní zóně a 15 na severu. Němci jejich počet v okupované zóně snížili a od roku 1941 tam fungovaly pouze tři hlavní: *Beaune-la-Rolande*, *Pithiviers* a přímo na pařížském předměstí tábor

¹⁴² Peschanski, D., *La France des camps*, str. 193

¹⁴³ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 251

¹⁴⁴ *Ibid.*, str. 109

¹⁴⁵ Curtis, M., *Verdikt nad Vichy*, str. 191

¹⁴⁶ Peschanski, D., *La France des camps*, str. 316

Drancy. I přesto, že se nacházely v severní okupované zóně, byly všechny spravovány Francouzi, kteří ovšem podléhali velení SS ve Francii. V jižní zóně pak k „nejdůležitějším“ židovským táborům patřily: *Riversaltes*, *Rieucros* a *Gurs*. Internační tábory zde spadaly kompetenčně nejprve pod ministerstvo spravedlnosti a od listopadu 1940 pak patřily pod ministerstvo vnitra.¹⁴⁷

O táboru *Drancy* platí doslova a do písmene přirovnání „předpokoj smrti“. Pro většinu Židů z Francie byl totiž přestupní stanicí na jejich cestě do „neznámé destinace“, jinými slovy do vyhlazovacích táborů na východě. Za doby jeho fungování od srpna 1941, kdy se fakticky stal internačním táborem pouze pro Židy, do srpna 1944 z něj bylo deportováno asi 67 000 z celkového počtu 75 721 deportovaných Židů z Francie. Jeho správa byla sice ve francouzských rukou, ale vedení bylo přímo odpovědné veliteli sil SS ve Francii.¹⁴⁸

Internace v táborech se samozřejmě netýkala pouze Židů. Vichistický režim perzekvoval také komunisty, antifašisty a antinacisty, Romy ale například i obchodníky na černém trhu.¹⁴⁹ Ve francouzských internačních zařízeních na rozdíl od nacistických táborů měly charitativní organizace možnost zlepšovat internovaným životní podmínky. Ovšem jejich pomoc byla jen kapkou v moři. Otřesná hygienická situace a rychle se šířící nakažlivé choroby vykonaly své hrůzné dílo, a tak jen v samotných internačních táborech ve Francii zahynulo dle údajů Serge Klarsfelda na 3 000 osob.¹⁵⁰

Hrozná životní podmínky a utrpení obyvatel internačních táborů byly srovnatelné s tím, co zažívali nacističtí vězni. Se začátkem konečného řešení židovské otázky se funkce táborů změnila. Jejich význam z hlediska sociální a politické kontroly klesl a naopak se staly nejdůležitějším článkem deportačního řetězce, který začínal *raflés* a končil v nacistických vyhlazovacích táborech.¹⁵¹

¹⁴⁷ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 237

¹⁴⁸ M. Curtis, *Verdikt nad Vichy*, str. 193

¹⁴⁹ Kaspí, A., *Les Juifs pendant l'Occupation*, str. 142

¹⁵⁰ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 252

¹⁵¹ D. Peschanski, *La France des camps*, str. 345

3.2.3 Deportace do neznámé destinace

První transport Židů z Francie do vyhlazovacích táborů na východě měl vyjet už v zimě 1941, ale kvůli nedostatku přepravní kapacity na železnici ho nebylo možné uskutečnit, proto 1112 Židů odjelo z tábora Compiègne do Osvětimi až 27. března 1942. Poslední transport smrti pak opustil francouzské území 17. srpna 1944, tedy asi dva a půl měsíce po spojeneckém vyloštění v Normandii.¹⁵²

Velitel SS ve Francii Theodor Dannecker stanovil na schůzce s Adolfem Eichmannem v červnu 1942 počet Židů, kteří měli být z Francie deportováni během tří měsíců, na 40 000. V tomto čísle bylo zahrnuto i 9 000 francouzských Židů ze severní zóny a 10 000 zahraničních Židů ze zóny jižní. Deportace se měla týkat většinou práce schopných jedinců obou pohlaví ve věku 16-40 let. Každý transport mohl obsahovat i 10% práce neschopných lidí. Zároveň se Dannecker s Eichmannem usnesli na tom, že francouzská vláda zaplatí veškeré náklady transportu.¹⁵³

Samotná vláda režimu Vichy schválila deportace zahraničních Židů z obou zón 4. července 1942.¹⁵⁴ Je nutné znovu zdůraznit, že představitelé Vichy byli pro deportace cizinců a nikoli domácích Židů. Francouzští Židé byli francouzskými občany a jejich deportace či internace by velmi popudila francouzské veřejné mínění, které již od roku 1942 projevovalo své sympatie i perzekuovaným Židům zahraničního původu.¹⁵⁵ Nacisté režimu Vichy v tomto bodě formálně vyhověli, protože potřebovali úplnou spolupráci francouzských bezpečnostních složek při *rafles*, hlídání a organizaci jak táborů, tak transportů, ale od začátku počítali s tím, že francouzští Židé budou stejně deportováni - pouze trochu později než ti ostatní.¹⁵⁶ V praxi ovšem nacisté na severu mnohdy zadrželi a následně deportovali i Židy francouzské a od srpna 1943 již nebrali na národnost vůbec žádné ohledy.¹⁵⁷

¹⁵² Kaspi, A., *Les Juifs pendant l'Occupation*, str. 255

¹⁵³ Ibid., str. 219-220

¹⁵⁴ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 328

¹⁵⁵ A. Kaspi, *Les Juifs pendant l'Occupation*, str. 241-244

¹⁵⁶ Poznanski, R., *Les Juifs en France pendant la Seconde Guerre mondiale*, str. 310

¹⁵⁷ Peschanski, D., *La France des camps*, str. 354

Nabídka premiéra Pierra Laval, kterou na začátku července 1942 učinil nacistům, byla podle mého názoru nejhorší věcí jakou francouzský představitel režimu Vichy udělal. Theodor Dannecker o ní do Berlína napsal: „Předseda vlády Laval navrhl, aby do konvojů židovských rodin deportovaných z jižní zóny, byly zařazeny i děti mladší 16 let. Otázka židovských dětí zůstávajících na severu ho nezajímá.“¹⁵⁸ Laval tuto svou iniciativu odůvodnil obavou z toho, že by francouzské veřejné mínění mohlo obvinít režim Vichy z rozdělování rodiny - stavební jednotky společnosti, kterou tento režim sám v projektu Národní revoluce prohlásil za její základní a nejvýznamnější složku. Tato chabá argumentace ovšem jeho jednání neomlouvá. Právě internace a následné deportace těchto „petits êtres“ jsou snad nejsmutnější kapitolou v historii režimu Vichy. Mnohá svědectví to jen dokládají. Tyto malé lidské bytosti byly stejně odděleny od svých rodičů. Ti nejmenší si ani nepamatovaly svá jména a nevěděli kdo jsou, proto by, i kdyby přežily útrapy spojené s transportem, nebyly schopné najít své rodiče. Sami nacisté k této francouzské nabídce vyslovili zdrženlivý souhlas a podmínili ho tím, že žádný transport nebude obsahovat pouze děti.

Celkem bylo z Francie deportováno 75 721 Židů a odhaduje se, že nejméně 24 000 bylo francouzské národnosti.¹⁵⁹ Jen 2 500 jich přežilo.¹⁶⁰ V celkovém počtu transportovaných je zahrnuto i 11 400 dětí mladších 16 let, z nichž se nevrátilo ani jediné.¹⁶¹ Deportovaní absolvovali svou cestu do táborů smrti většinou ve vagónech určených pro převoz zvířat. Až na hranice s Německem hlídali každý konvoj výhradně francouzští četníci.¹⁶² Zatímco návrh židovských deportací přišel od nacistů, iniciativa deportovat děti byla čistě francouzská.

¹⁵⁸ Peschanski, D., *La France des camps*, str. 221 „Le president Laval a proposé lors de la déportation des familles juives de la zone non occupée, d’y comprendre également les enfants âgés de moins de 16 ans. La question des enfants juifs restant en zone occupée ne l’intéresse pas.“

¹⁵⁹ Kaspi, A., *Les Juifs pendant l’Occupation*, str. 283 V roce 1942 bylo deportováno 42 655, v následujícím roce pak 17 041 a ještě roku 1944 bylo deportováno 16 025 Židů.

¹⁶⁰ A. Kaspi, *Les Juifs pendant l’Occupation*, str. 284

¹⁶¹ M. Curtis, *Verdikt nad Vichy*, str. 231

¹⁶² *Ibid.*, str. 201

3.3 Francouzsko-německá spolupráce v oblasti antisemitské politiky

Význam francouzské spolupráce při uskutečňování jejich plánu na řešení židovské otázky ve Francii pro nacisty je nepopíratelný. Pokud srovnáme počet německých polních četníků, které mohli nacisté nasadit (2 až 3 tisíce mužů) při *rafles* nebo hlídání transportů, s početním stavem francouzské policie (120 tisíc mužů) je jasné, že Němci by nemohli bez francouzské spolupráce připravit o život tolik Židů ať už francouzských či zahraničních, kteří se vyskytovali na francouzském území.¹⁶³ Jak píše M. Curtis, „francouzští policisté a četníci, kteří se vyznali v místních poměrech a znali obyvatele, byli s to provést zatýkání a zajistit technické zabezpečení deportací, na což by Němci nestačili“.¹⁶⁴

Spolupráce německých i francouzských bezpečnostních složek fungovala již před rokem 1942, ovšem v tomto roce její význam ještě vzrostl. O tom svědčí i ochota představitelů okupační moci ve Francii vyjednávat o způsobu jejího prohloubení.¹⁶⁵ Nabídli představitelům Vichy kompromisní řešení, které spočívalo v tom, že francouzské policejní složky budou nezávisle na německé okupační správě zajišťovat pořádek v obou zónách výměnou za absolutní spolupráci s Němci v boji proti komunistům, teroristům a sabotérům. Takto byla tzv. dohoda Bousquet - Oberg¹⁶⁶ ze 2. června 1942 písemně potvrzena úzká spolupráce policejních složek obou států. Jednalo se také o organizaci deportací. Francouzská policie tak začala zatýkat Židy na severu i na jihu výměnou za to, že se tyto represe nedotknou francouzských občanů. Tato dohoda měla pro vládu Vichy velký význam, protože právě „nezávislost“ policie se stala jedním ze způsobů, jakým mohl dát režim Vichy najevo svou zpochybnovanou svrchovanost. I proto představitelé režimu Vichy trvali na tom, že Židy zahraničního původu bude zatýkat výhradně francouzská policie.¹⁶⁷

¹⁶³ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 453

¹⁶⁴ Curtis, M., *Verdikt nad Vichy*, str. 192

¹⁶⁵ Peschanski, D., *La France des camps*, str. 321

¹⁶⁶ René Bousquet byl po návratu Pierra Lavala k moci v dubnu 1942 jmenován velitelem policejních složek ve Francii. Karl Albrecht Oberg se stal velitelem SS ve Francii 1. června 1942. Nová jednání týkající se policejní spolupráce byla zahájena na jaře 1943, ale výraznou změnu nepřinesla, byla pouze jakýmsi shrnutím předchozích vyjednávání.

¹⁶⁷ Curtis, M., *Verdikt nad Vichy*, str. 216

Nacisté však našli způsob, jak by mohli deportovat i Židy francouzské. Navrhli odnětí francouzského občanství všem naturalizovaným od roku 1927. Laval i Pétain to však v srpnu 1943 odmítli, protože francouzské veřejné mínění už bylo jasně proti deportacím, a také německé vítězství ve válce se už nezdálo být tak jisté. Bohužel až tehdy to bylo poprvé, co se vedoucí francouzští představitelé postavili proti německé iniciativě v oblasti antisemitské politiky. Německý návrh kvůli tomuto odporu nevstoupil v platnost.

Němci později nebrali ohled na francouzské přání vyjmout z deportací francouzské občany a od srpna 1943 nedělali rozdíl mezi Židy domácími a zahraničními. Rozhodli se sami zajišťovat zatýkání a deportace Židů. Fakticky v téže době se Pierre Laval i maršál Pétain vyjádřili v tom smyslu, že si nepřejí, aby se na zatýkání francouzských občanů podíleli francouzští policisté. Je potřeba znovu zdůraznit, že to bylo pod vlivem veřejného mínění a také protestů církevních představitelů.¹⁶⁸ Nacistický tlak na vládu ve Vichy vyústil v lednu 1944 ve jmenování zarytého antisemity Josepha Darnanda velitelem francouzské policie. Jako bývalý velitel francouzské Milice¹⁶⁹ podporoval spolupráci s nacisty. Právě od jara 1944 to byly jedině milicionáři, kteří pomáhali SS s prováděním *rafles*.¹⁷⁰

Nejtragičtějším důsledkem antisemitské politiky Vichy byla smrt téměř 80 000 tisíc Židů. Holocaust Židů ve Francii naštěstí nedosáhl takových rozměrů jako v ostatních evropských státech,¹⁷¹ ale nestalo se tak zásluhou jednání vládních představitelů režimu Vichy. Přežití 3/4 Židů na francouzském území umožnilo působení několika faktorů současně. Velkou roli sehrála rozlehlost a členitost francouzského území, která nabízela pronásledovaným více možností úkrytu. Zároveň Židé nebyli ve Francii soustředěni v ghettech. Tato rozptýlenost

¹⁶⁸ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 281

¹⁶⁹ Milice byla paramilitární organizace založená v prosinci roku 1941 jako Legionářská služba pořádku (Service d'Ordre légionnaire). V roce 1943 byla přeměněna na Milici sdružující ve svých řadách ty nejurputnější antisemity.

¹⁷⁰ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 465

¹⁷¹ Počet Židů na francouzském území byl před druhou světovou válkou odhadován asi na 300 000 až 320 000.

židovské populace komplikovala postup francouzské (později německé) policie.¹⁷² Nedostatek jak personálních tak i dopravních kapacit naštěstí dovolil nacistům v daleko menším rozsahu organizovat a provádět *rafles*, internace či deportace než by si byli oni sami přáli. U francouzské veřejnosti také postupně sílil pocit hanby i nesouhlasu vyvolaný jak deportacemi žen a dětí tak i nařízením nosit žlutou hvězdu v severním okupovaném pásmu.¹⁷³

Nejvyšší představitelé Vichy samozřejmě museli vědět, jaký osud čeká na deportované. Nicméně však postavili po válce svou obhajobu právě na své údajné nevědomosti. Britská stanice BBC od července 1942 ve svém vysílání informovala o masakrech na východě a současně i tisk hnutí odporu publikoval články o hrůzách zde páchaných.¹⁷⁴ M. Curtis uvádí, že „francouzské diplomatické archivy z let 1941-1944 dokazují, že vláda sídlící ve Vichy byla o vyhlazování Židů nepřetržitě informována ze zdrojů v Bukurešti, Budapešti a Sofie.“¹⁷⁵ To dokazuje, že vedoucí představitelé Vichy byli o dění na východě informováni. Většina francouzského obyvatelstva těmito „fantastickým“ zprávám nevěřila. Přispívalo k tomu i chování Židů samotných. Jim se totiž představa systematického vyvražďování zdála stejně málo pravděpodobná jako všem ostatním, a proto se snažili vést normální život a většina z nich se nesnažila Francii opustit, protože věřili, že období okupace se svými diskriminačními opatřeními, *rafles* a deportacemi přečkají bez úhony, když budou dodržovat všechna nařízení. Zároveň k tomu přispívali svým jednáním i sami nacisté, jelikož se snažili dění na východě zamaskovat, a proto nikdy nemluvili o vyhlazování. Používali termíny jako evakuace, odjezd na nucené práce apod.¹⁷⁶ Neznalost ovšem postup režimu Vichy vůči Židům nikterak neomlouvá. Neexistuje žádná omluva pro otřesné životní podmínky panující ve vichistických internačních táborech ani pro spolupráci francouzských pořádkových sil při *rafles* nebo deportacích.

¹⁷² Poznanski, R., *Les Juifs en France pendant la Seconde Guerre mondiale*, str. 581

¹⁷³ Curtis, M., *Verdikt nad Vichy*, str. 232

¹⁷⁴ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 480

¹⁷⁵ Curtis, M., *Verdikt nad Vichy*, str. 203

¹⁷⁶ Marrus, M.R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 481-4

Závěr

Prvotní příčinu samostatné iniciativy režimu Vichy v oblasti antisemitské politiky musíme hledat v ideologickém přesvědčení vedoucích představitelů Vichy. Po porážce z června 1940 představitelé Vichy, kteří byli současně zastánci tradičního pravicového francouzského nacionalismu, vytvořili program Národní revoluce a tím se odvrátili od principů republiky, která - dle režimu Vichy – umožnila příliv „nechtěných“ cizinců na francouzské území. Ti pak dle nich rozvrátili francouzskou společnost.

Tento rozkol spočíval podle představitelů režimu Vichy v zavržení předrevolučních francouzských hodnot,¹⁷⁷ proto Vichy chtělo francouzskou společnost obnovit na základě hesla „Práce, Rodina, Vlast“, jež velmi dobře vystihuje základní principy, na kterých měla francouzská společnost dle Vichy spočívat. Antisemitská politika Vichy stála na myšlenkách pravicového nacionalismu konce 19. století, jehož neoddělitelnou součástí byly od dob Dreyfusovy aféry rasistické a zvláště pak antisemitské myšlenky, více než na diskriminačních opatřeních přijatých vládami třetí francouzské republiky ve 30. letech, neboť situace ve 30. letech ovlivňovaly současně probíhající hospodářská, uprchlická a mezinárodní krize. Vichistický režim sice mohl navázat na diskriminační právní normy třetí republiky, ovšem ta je zaváděla pouze jako provizorní opatření, která reagovala na neobvyklou situaci 30. let, kdežto režim Vichy je přijal jako regulérní zákonné normy, které neměly nijak omezenou platnost.

Antisemitská politika režimu Vichy stála hlavně na projektu Národní revoluce, ale transformace francouzské společnosti nebyla jediným důvodem přijetí diskriminačních opatření. V pozadí stály také lobbyistické skupiny, jejichž nátlak pocíťovali i republikánští politici ve 30. letech. Ty velmi vítaly diskriminaci Židů v ekonomické sféře a i jejich nátlak způsobil, že se rozběhl proces arizace veškerého židovského majetku. Režim Vichy se mohl o podporu těchto skupin opřít a na oplátku je svou antisemitskou politikou zbavil konkurence. Vichistický režim se snažil vystupovat jako vláda svrchovaného

¹⁷⁷ Tj. společenských hodnot Francie před rokem 1789.

státu, ale jelikož jeho nezávislost na nacistech byla od počátku diskutabilní, využíval každé příležitosti, aby všem dokázal, že vichistická Francie není satelitním státem nacistů. Představitelé režimu Vichy usilovali svou nezávislou iniciativou v oblasti antisemitské politiky o to, aby právní normy vydané režimem Vichy platily i v severní zóně. Konkurenční iniciativa Vichy jen urychlila zavedení německých antisemitských nařízení v severní okupované zóně, některé původní vichistické normy nacisté převzali, protože svou přísností předčily ty německé.

Vichy z Židů nejprve udělalo lidi „druhé kategorie“ a nakonec je zatýkalo, internovalo a deportovalo. Samostatný postup režimu Vichy v antisemitské oblasti byl bez jakýchkoliv pochybností pro nacisty výhodný. Ochota spolupracovat s nacisty dovedla režim Vichy až ke spolupíně na holocaustu. Režim Vichy dal nacistům k dispozici pro jejich program konečného řešení židovské otázky služby francouzské policie a znovu opakují, že bez této pro nacisty cenné spolupráce by se jim nikdy nepodařilo ve Francii zadržet tolik Židů. V roce 1942, kdy byla vzájemná spolupráce nejintenzivnější, bylo z Francie deportováno 42 655 Židů, tedy více jak polovina všech deportovaných Židů.¹⁷⁸ Společnost však, brzy po tom co se oběťmi deportací staly ženy a děti, tuto spolupráci začala odsuzovat a také následkem toho režim Vichy postupně oslaboval spolupráci s nacisty.

Po osvobození se představitelé režimu Vichy hájili tím, že zavedením vlastní antisemitské politiky zabránili tomu nejhoršímu ze strany nacistů a tvrdili, že režim Vichy fungoval jako jakýsi štít pro tisíce Židů. Pierre Lavale tuto argumentaci podpořil tvrzením, že v porovnání s jinými státy bylo z Francie deportováno daleko méně Židů, ale jak píše Michaël R. Marrus a Robert O. Paxton, „není pochyb o tom, že Vichy usilovalo o záchranu některých francouzských Židů od toho co mohla znamenat práce na východě, ale nic nenaznačuje, že by tento cíl byl prioritní“.¹⁷⁹ Nic nevyovídá o tom, že by se Vichy snažilo ochránit francouzské Židy z důvodů morálních či lidských. Pétainovi se zdálo toto rozlišení na domácí a zahraniční Židy spravedlivé a Laval

¹⁷⁸ Kaspi, A., *Les Juifs pendant l'Occupation*, str. 283

¹⁷⁹ Marrus, M. R., Paxton, R. O., *Vichy et les Juifs*, str. 477 „Il ne fait pas de doute que Vichy ait espéré sauver certains Juifs français de ce que pouvait signifier le "travail" à l'Est. Mais rien n'indique que cet objectif ait été prioritaire...“

používal židovskou otázku jako jedno z témat, které se dalo využít při vyjednávání s nacisty, jelikož Němcům na uskutečnění konečného řešení židovské otázky velmi záleželo.¹⁸⁰ Dalším důvodem, proč představitelé režimu Vichy oddalovali deportaci francouzských Židů, bylo to, že pokud by byli režimem Vichy plánovitě zatýkáni francouzští občané, mohla by se francouzská veřejnost postavit proti režimu Vichy. O záměrné záchraně francouzského Židovstva z morálních důvodů tudíž nemůže být ani řeč.

Zodpovědnost za antisemitskou politiku leží nejen na bedrech nejvyšších státních představitelů, ale i na některých úřednících a zaměstnancích místních samospráv, protože vláda sice začala s diskriminační politikou, avšak někteří úředníci uplatňovali diskriminační normy ve větší míře než bylo nezbytné. Právě na postoji jednotlivých úředníků závisela situace Židů v jednotlivých departmentech.

Největší díl viny za smrt tisíců Židů z Francie během existence režimu Vichy však nesou jeho nejvyšší představitelé a podmínky panující v internačních táborech na francouzském území. Představitelé Vichy zformulovali program Národní revoluce a jednali s nacisty o Židech na francouzském území. Postupně se zmenšující ochotu ze strany režimu Vichy spolupracovat s nacisty zapříčinil, spíše než výčitky svědomí představitelů Vichy, vývoj na bojištích druhé světové války. Pokud by druhá světová válka trvala déle, mohlo přijít o život daleko více Židů.

Období vlády režimu Vichy je pro Francii stále velmi problematickým tématem, jelikož smířit se s tím, že země jako je Francie – kolébka osvícenství – nese svůj podíl viny na holocaustu evropských Židů, je pro Francii stále velmi nesnadné. Postavit se k této odpovědnosti čelem dokázala Francie až téměř na konci 20. století. Problematika antisemitské politiky Vichy je velmi komplikované téma a ve své práci jsem se snažila obsáhnout její nejdůležitější roviny. Doufám, že čtenáři má bakalářská práce umožnila vytvořit si vlastní pohled na antisemitskou politiku režimu Vichy.

¹⁸⁰ Peschanski, D., *La France des camps*, str. 318

Summary

The Vichy regime was established in France after the tragic defeat by German army in June 1940 and soon it began to implement the policy of racial discrimination which affected especially Jews. There is no evidence that antisemitic laws were introduced into the French legal system after the nazi's pressure. It was initiated clearly only by the politicians of the Vichy regime, but we need not forget the policy which led republican governments towards the refugees in the 1930s, because somehow they can be understood as the first step to the antisemitic policy of the Vichy regime. However it's leading purposes in the period before the Second World War differed a lot from the aims which followed by it's policy the government of Vichy.

In the 1930s France was trying to recover from the troublesome economic situation which caused as a consequence a dramatical rise of unemployment and this was almost as important as the fact that France became almost in the same period of time the world's first immigration country which accepted, the biggest proportion of refugees (including Jews) from Central and Eastern european countries. Finally there were tensions in the international situation, because of the growing ambitions of Adolf Hitler.

The French governments introduced the discrimination laws only in order to solve these combination of crisis in the 1930s but the intentions of the Vichy government were quite distinctive. The discrimination program of Vichy was based on the project of the National revolution which goal was to completely reform the French society. It's inspiration resources rose from the nationalism of the 19th century - important part of which was without any doubt xenophobia – and from the hatred to the democratic political system, because the third French republic was in the eyes of Vichy politicians responsible for all the current problems in France including the military defeat in June 1940. They wanted to revive the traditional values like catholicism, land, work etc. They intended to purify France from the "sinister" influence of all foreign elements which - as a result of the republican hospitality - were present in the society. For the political

representatives in Vichy among these internal „enemies“ of France Jews occupied the most significant place.

French legal system before Vichy did not include any notice of the definition of the term nation. Vichy in the first Jewish statute defined Jews even more severely than the nazis. The only difference between the situation of Jews in the legal system of the occupied and non-occupied territory was finally that the Vichy regime did not force the Jews to put on their clothes the yellow star. In the region under Vichy control as well as in the northern part of France the process of aryanisation began to deprive the Jews of their estates. There was made no difference between the French or foreign Jews. The *Comissariat general aux questions juives* was founded in order to take responsibility for the coordination of the antisemitic policy, but very soon the majority of his activities concerned the process of aryanisation. This office can be aslo called the ministry of antisemitism.

Not only the consequence of the policy of racial discrimination for the Jews in France was the restriction of their civic and human statute, but after the German invasion to SSSR, the nazis started to realize the final solution of the Jewish question and the first transports to the East departed from France. The mass arrestations appeared also in the southern zone. The concentration camps everywhere in France, which there existed since the beggining of the Second World War, were being occupied by a large number of Jews. French police took the responsibility for the arrestations, administration of the camps and also for the deportations and without their help the nazis would not have been able to transport 75 721 people, of whom only 2 500 survived, to their extermination camps in Poland.

After the liberation of France the political representatives of the Vichy regime built their plea on the theory that if they had not established their own antisemitic policy, the situation of Jews would have been even worse. They claimed that their approach saved thousands of lives. It is true their distinction between the French and foreign Jews rescued lives of large proportion of the first mentioned but a logical question appears here – If the Vichy regime did not

cooperate with the nazis at all, is it possible, that the misery of the Jews in France would be less tragic?

Abecední seznam použité literatury

- Aron, Robert, *Histoire de Vichy I.*, nakl. Arthème Fayard, Paříž, 1954
- Azéma, Jean-Pierre, Winock, Michel, *La troisième République*, nakl. Calmann-Lévy, Paříž, 1976
- Curtis, Michael, *Verdikt nad Vichy*, nakl. BB/art, Brno, 2004
- Duby, Georges, *Dějiny Francie od počátků po současnost*, nakl. Karolinum, Praha, 2003
- Henri, Michel, *Pétain, Laval, Darlan, trois politiques?*, nakl. Flammarion, Paříž, 1972
- Kaspi, André, *Les Juifs pendant l'Occupation*, nakl. Seuil, Paříž, 1997
- Marrus, Michaël, R., Paxton, Robert, O., *Vichy et les Juifs*, nakl. Calmann – Lévy, Paříž, 1981
- Nálevka, Vladimír, *Druhá světová válka*, nakl. Triton, Praha, 2003
- Paxton, Robert, O., *La France de Vichy*, nakl. Seuil, Paříž, 1974
- Perottino, Michel, *Francouzský politický systém*, nakl. Slon, Praha, 2005
- Peschanski, Denis, *La France des camps*, nakl. Gallimard, Mayenne, 2002
- Poznanski, Renée, *Les Juifs en France pendant la Seconde Guerre mondiale*, Hachette Littératures, Barcelona, 2005
- Rouso, Henry, *Les années noires*, nakl. Gallimard, 1992
- Rouso, Henry, *The Vichy Syndrome*; nakl. Harvard University Press; USA, 1991
- Winock, Michel a kol., *Historie extrémní pravice ve Francie*, nakl. Academia, Praha, 1998

Články

- Caron, Vicky, The Antisemitic Revival in France in the 1930s: The Socioeconomic Dimension Reconsidered, *The Journal of Modern History* > Vol. 70, No.1 (Mar.,1998) pp. 24–73, available at <http://www.links.jstor.org/sici?sici=0022-2801>

Caron, Vicky, Prelude to Vichy: France and the Jewish Refugees in the Era of Appeasement, *Journal of Contemporary History* > Vol. 20, No. 1 (Jan., 1985), pp. 157 – 176 available at <http://www.links.jstor.org/sici?sici=0022-0094>

Marrus, Michěl, R., Paxton, Robert, O., The Nazis and the Jews in occupied Western Europe, 1940 – 1944, *The Journal of Modern History* > Vol. 54, No. 4, (Dec., 1982), pp. 687 – 714 available at <http://www.links.jstor.org/sici?sici=0022-2903>

Jiné

Kalusová, Milada, *Židé ve Francii za druhé světové války*, Praha, 2003
(diplomová práce)